

ANALIZA TRENDOVA

Stavovi srpske
zajednice
na Kosovu

20
21

National Endowment
for Democracy
Supporting freedom around the world

KFOS
Foundation for Open Society in Kosovo
Kosovo's First Open Society
Kosovo's First Open Society
Kosovo's First Open Society

ANALIZA TRENDOVA

stavovi srpske zajednice na Kosovu

Autor istraživanja: NVO AKTIV

Za izdavača:

NVO Aktiv

Adresa: Kralja Petra 183a, Severna Mitrovica

E-mail: office@ngoaktiv.org

Website: www.ngoaktiv.org

DONATORI:

Ovaj papir izrađen je od strane NVO Aktiv, uz finansijsku podršku Nacionalne zadužbine za demokratiju (National Endowment for Democracy – NED) i Kosovske fondacije za otvoreno društvo (KFOS). Sadržaj publikacije je isključiva odgovornost NVO Aktiv-a i ne odražava stav NED-a i KFOS-a.

Novembar 2021.

SADRŽAJ

Uvodna reč	5
Metodologija istraživanja	7
Glavni nalazi istraživanja	9
Opis uzorka	10
Rezultati istraživanja	15
Opšti stavovi	17
Poverenje u donosiocce odluka	25
Poverenje u institucije	29
Stav prema aktivnom učešću u političkim procesima na Kosovu	35
Sloboda izražavanja i pristup informacijama	41
Bezbednost građana	47
Migracione tendencije	53
Stavovi o evropskoj uniji	61
Etnička distanca	65
Vakcinacija	71

UVODNA REČ

Objavljivanjem ovogodišnje Analiza trendova, nevladina organizacija AKTIV je već šestu godinu za redom sproveda ovo istraživanje, koje je osmišljeno da prati promene u javnom mnjenju u zajednicama kosovskih Srba. Ono što je prvobitno bilo ograničeno na četiri (4) opštine na severu Kosova prošireno je 2019. na svih 10 opština sa srpskom većinom. To je omogućilo nevladinoj organizaciji AKTIV da bolje razume društveno-političku dinamiku koja se brzo menja i da pažljivije analizira razlike u iskustvu i percepciji između Srba koji žive na severu i onih naseljenih oblasti južno od reke Ibar.

Proteklih nekoliko godina obeležila su globalna i lokalna dešavanja koja su imala zapažen uticaj na političku, socijalnu i ekonomsku dinamiku zajednica u kojima AKTIV funkcioniše. Najočiglednija među njima bila je pandemija COVID-19, koja je radikalno izmenila tok svetskih događaja i potpuno izmenila svakodnevni život milijardi širom sveta. Na samom lokalom nivou, a kao što je pomenuto u prethodnim analizama i izveštajima koje je objavio AKTIV, izložene su brojne manjkavosti u prirodi odnosa između centralnih upravnih vlasti i nevećinskih zajednica na Kosovu. Oklevanje sa vakcinama, zajedno sa opštom skepsom da se prihvati validnost saveta i podataka lokalnih i međunarodnih aktera iz oblasti zaštite javnog zdravlja, simptom je rasprostranjenog nepoverenja u institucije i političke predstavnike. Pandemija je takođe predstavljala početak perioda tokom kog je primećen porast kriminalnih incidenata u mnogim izolovanijim i ranjivijim zajednicama na Kosovu, što je zauzvrat podstaklo sve veći osećaj nelagode među svim slojevima društva kosovskih Srba. Pored toga, uspon Aljbina Kurtija na visoku funkciju i kontinuirana stagnacija u procesu dijaloga doprineli su sveukupnom osećaju stagnacije i udahnuli sve veći osećaj hitnosti formiranja Zajednice opština sa srpskom većinom. U protekloj godini takođe je došlo do pogoršavanja kriza na severu i progresivno žestoke retorike političkih aktera u Prištini i Beogradu, što je dodatno pogoršalo percepciju da se bezbednosna situacija pogoršava.

Rezultati ovogodišnjeg istraživanja su izvanredni u smislu da odražavaju okoštavanje u javnom mnjenju – ispitanici i dalje veruju da stvari na Kosovu idu loše, izgledi za ekonomski napredak su ograničeni i evidentan je kontinuirani nedostatak poverenja u političare, institucije i međunarodne aktere. Sve to podstiče kontinuirani i neprekidni trend spoljašnje migracije. To je možda i za očekivati s obzirom na činjenicu da se politički pomaci i kretanja često slabo komuniciraju članovima zajednice i zbog toga se njihove potrebe često zanemaruju (ako ne i potpuno ignorišu) tokom procesa dijaloga. Jedna od promena koja je zabeležena u odnosu na prethodne

godine bio je porast onih ispitanika koji su identifikovali bezbednost kao glavni problem sa kojim se suočava srpska zajednica na Kosovu, što i nije iznenađujuće s obzirom da trenutno stanje podstiče osećanja sve veće nestabilnosti. Takođe treba napomenuti da su se mnogi nedavni incidenti, uključujući odluku premijera Kurtija da pošalje specijalne snage na sever u sklopu šire akcije, dogodili nakon što je ovo istraživanje sprovedeno i da su možda dalje produbili nezadovoljstvo i uznemirenost među lokalnim stanovništvom.

Ovogodišnja Analiza trendova trebalo bi da deluje kao upozorenje donosiocima odluka i međunarodnim akterima u Prištini i Beogradu da kosovski Srbi vide sebe u sve opasnijem položaju koji ugrožava njihovu dugoročnu dobrobit i da se njihova želja da ostanu na Kosovu na duži rok zaista dovodi u pitanje. To, međutim, ne znači da situaciju treba posmatrati kao nepovratnu, ali da bi ona trebalo da posluži kao podsticaj za povećanje napora za rešavanje potreba i zabrinutosti zajednice kosovskih Srba na sveobuhvatniji način. Ako se to desi, nalazi iz narednih istraživanja mogu biti veoma različiti.

METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Način istraživanja

Anketa: Upitnik sastavljen od 41 pitanja

Vreme istraživanja: Jul – septembar 2021.

Veličina uzorka: 540 upitnika (270 u četiri opštine na severu Kosova, 270 u većinski srpskim sredinama južno od Ibra)

Fokus grupe: Severna Mitrovica/Zvečan, Leposavić, Gračanica, Štprce

Intervjuisani:

Isak Vorčugić, direktor, Radio Kim

Darko Dimitrijević, urednik Radija Goraždevac

Marko Jakšić, društveni aktivista

Stefan Surlić, asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

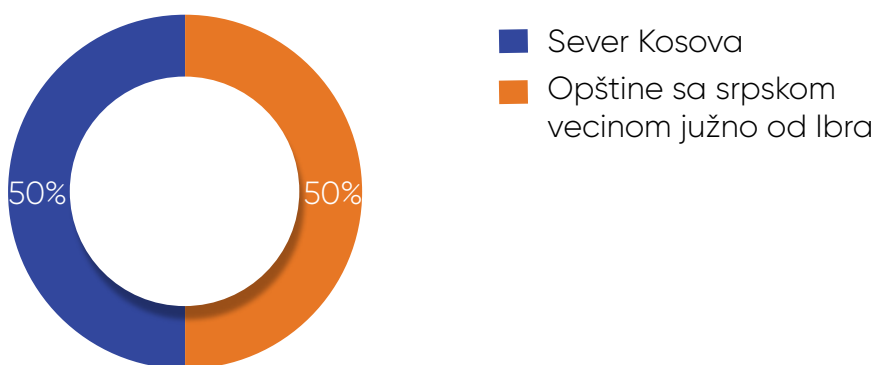
- 89%** ispitanika smatra da se situacija na Kosovu ne odvija u dobrom smeru
- 39%** ispitanika smatra da će život za Srbe na Kosovu biti gori za tri godine
- 51%** ispitanika smatra da je najveći problem na Kosovu odlazak mladih
- 11%** ispitanika kaže da na Kosovu postoje političke partije ili političari kojima veruju
- 92%** ispitanika ima neki lični dokument izdat od strane kosovskih institucija
- 65%** ispitanika smatra da je od međunarodnih aktera, Rusija najbolji branilac interesa Srba na Kosovu
- 22%** ispitanika podržava nastavak Briselskog dijaloga
- 47%** ispitanika smatra da Zajednica srpskih opština neće biti formirana
- 44%** ispitanika smatra da nezavisni stavovi i kritičko mišljenje nisu dovoljno zastupljeni u medijima na Kosovu
- 70%** ispitanika ističe da se ne oseća slobodno da javno iznosi svoje političke stavove
- 74%** ispitanika smatra da je bezbednosna situacija na Kosovu loša
- 37%** ispitanika smatra da se bezbednosna situacija na Kosovu pogoršala u poslednjih godinu dana
- 47%** ispitanika ne vidi sebe na Kosovu u narednih pet godina
- 48%** ispitanika ima negativan stav prema EU
- 10%** ispitanika smatra da su odnosi između Srba i Albanaca dobri
- 95%** ispitanika se vakcinisalo u zdravstvenim ustanovama na teritoriji Srbije

OPIS UZORKA

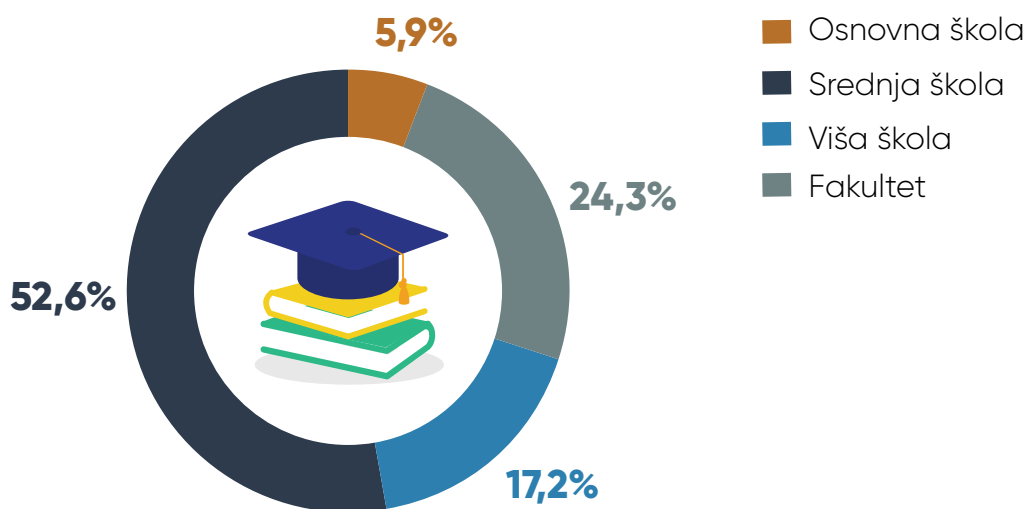
1. Struktura uzorka prema polu ispitanika

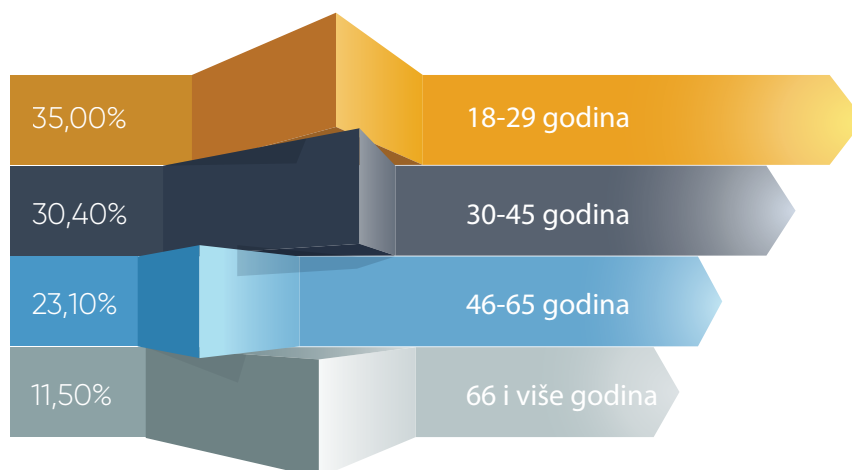
2. Struktura uzorka prema mestu boravka ispitanika

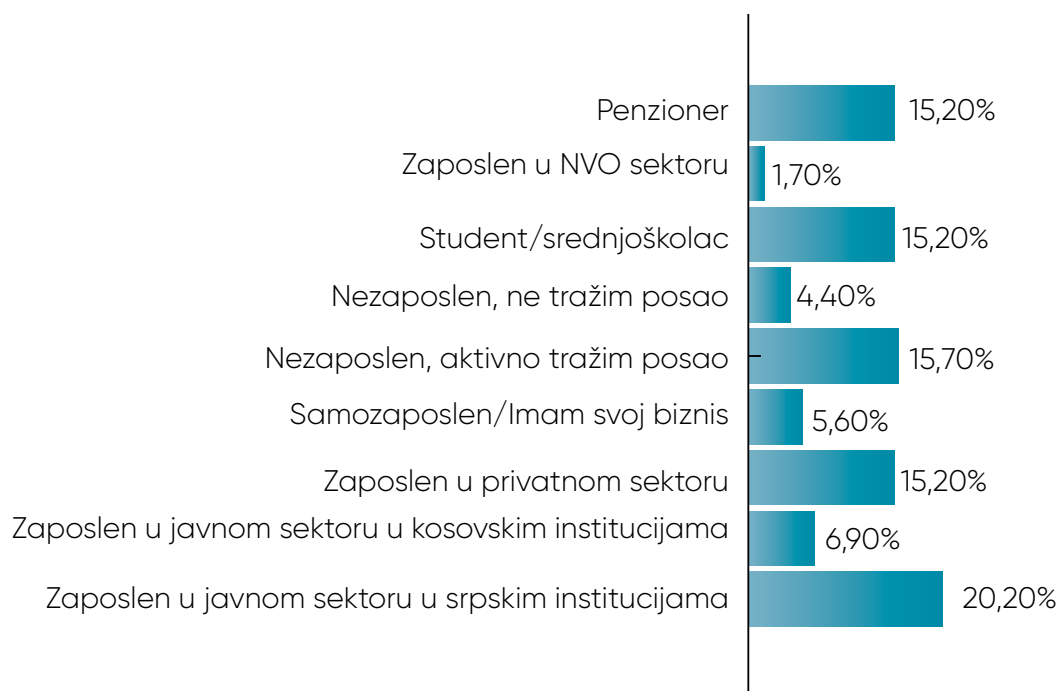
3. Struktura uzorka prema obrazovanju ispitanika

4. Struktura uzorka prema uzrastu ispitanika

5. Struktura uzorka prema radnom statusu ispitanika

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Opšti stavovi

	Prosečna ocena	
	2020.	2021.
Politička situacija na Kosovu	2.06	2.01
Ekonomska situacija na Kosovu	2.08	2.20
Bezbednosna situacija na Kosovu	2.17	1.93
Vaša materijalna situaciju na Kosovu	2.84	2.74

Prvo pitanje postavljeno ispitanicima bilo je vezano za njihovo shvatanje ukupne ekonomske, političke, bezbednosne situacije na Kosovu i za njihovu procenu sopstvenog materijalnog blagostanja. Kao što se može videti iz gore navedenih rezultata, većina ispitanika je mlako ocenila ove oblasti, donekle odražavajući pesimizam u pogledu celokupne populacije prema ukupnoj situaciji. Uopšteno govoreći, rezultati ovog i prethodnih istraživanja ukazuju na okoštavanje u tome kako ispitanici vide kako svoje lično blagostanje, tako i šire društveno-političko okruženje u kojem žive.

Bezbednosna situacija ocenjena je u najnegativnijem svetlu, a većina ispitanika je smatra „veoma lošom“. Ovo predstavlja stalni pad u odnosu na prošlogodišnje istraživanje, kada su učesnici bili marginalno pozitivniji u svojim procenama. Ovo se, po svoj prilici, može pripisati porastu broja incidenata koji su se desili u zajednicama kosovskih Srba¹ i porastu političkih tenzija između Beograda i Prištine/Prishtine.

Ocene ispitanika o političkoj situaciji, koja je pala sa prosečne ocene od 2,06 u 2020. na 2,01 u 2021. godini, korelira sa kontinuiranom stagnacijom u procesu dijaloga i većim osećajem neizvesnosti oko opšte pozicije kosovskih Srba nakon pobede Arbina Kurtija na parlamentarnim izborima 2021. Imajući to u vidu, stavovi o ovoj i drugim oblastima ostali su relativno stagnirajući od 2018. godine, kada su ispitanici dali „političkoj situaciji“ prosečnu ocenu od 2,1.² Učesnici fokus grupa u Severnoj Mitrovici i Gračanici su takođe ukazali na političku nestabilnost izazvanu čestim izborima kao razloge za povećanje nezadovoljstva političkom situacijom.³

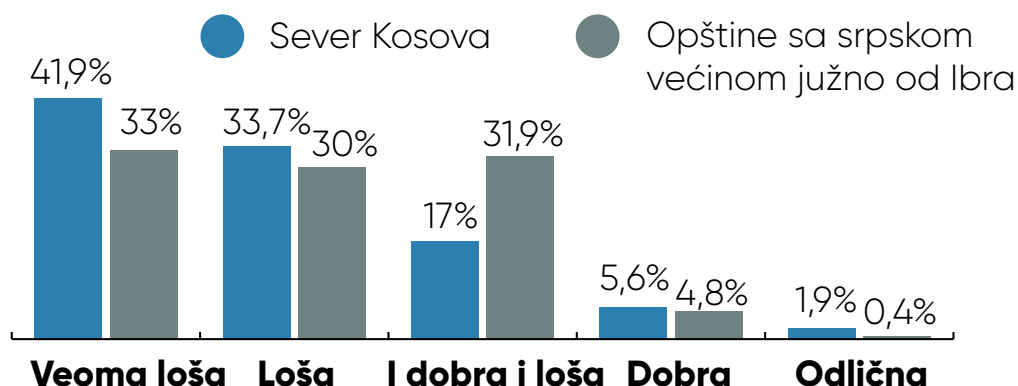
1 <http://www.ngoaktiv.org/publication/security-incidents-in-the-period-from-january-1-to-june-30-2021>.

2 Analiza trendova 2018, NGO AKTIV, Severna Mitrovica, 2018, str. 11, <http://ngoaktiv.org/uploads/files/Trend%20Analysis%202018%20Serbian.pdf>.

3 Rezultati fokus grupa održanih 22. septembra u Severnoj Mitrovici i 7. oktobra 2021. u Gračanici.

Takođe su konzistentne percepcije ispitanika o njihovoj ličnoj materijalnoj i finansijskoj situaciji, koja je samo neznatno opala sa prosečne ocene od 2,84 na 2,74, što je varijacija koja nije statistički značajna. Ovo odražava nalaze istraživanja sprovedenog 2018. i 2019. godine, kada su učesnici u proseku davali prosečne ocene od 2,6 i 2,4.^{4 5}

Politička situacija na Kosovu

Kada se uporede rezultati iz zajednica kosovskih Srba severno i južno od reke Ibar, pojavljuje se jasna podela između toga koliko se negativno ocenjuje politička situacija – čini se da su stanovnici severa Kosova znatno negativniji u svojim ocenama. Sve u svemu, 42% ispitanika na severu i 33% ispitanika na jugu kaže da je politička situacija na Kosovu „veoma loša“, dok je 33,7%, odnosno 30% smatra „lošom“. To i dalje znači da velika većina ispitanika (76% na severu i 63% na jugu) na političku situaciju gleda u negativnom svetlu, ali da su oni južno od Ibra marginalno optimističniji, a 32% ih smatra da je 'ni loše ni dobro', za razliku od 17% na severu.

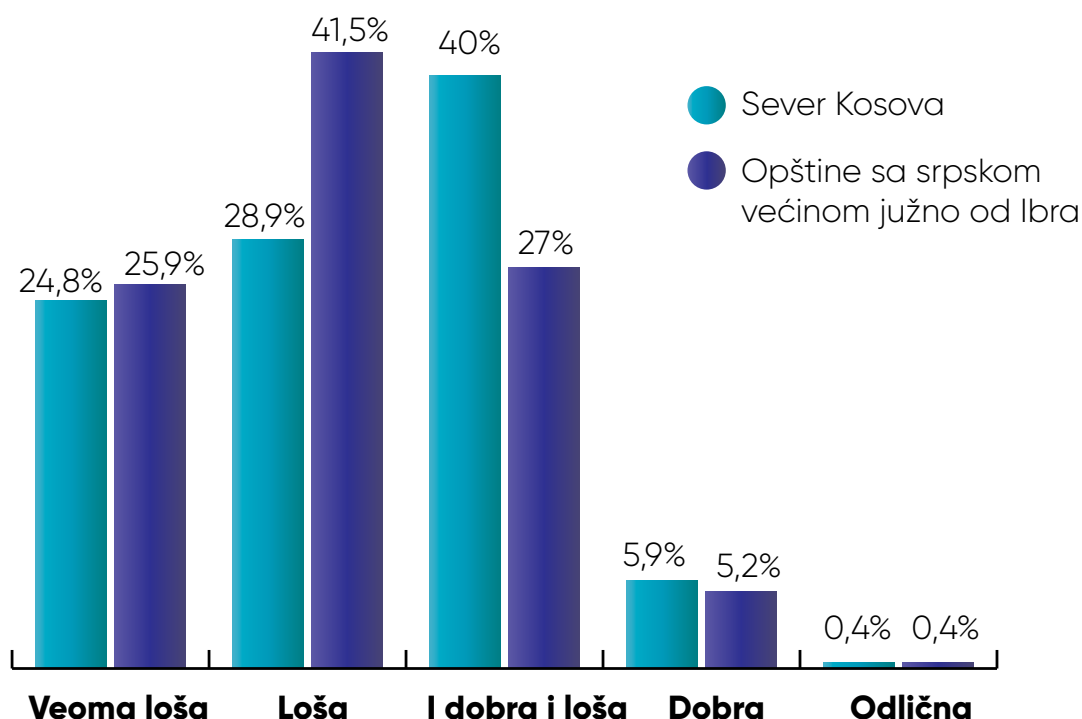
U poređenju sa prošlogodišnjim istraživanjem, procenat onih na severu koji ocenjuju političku situaciju kao „veoma lošu“ porastao je sa 38% na 42%, dok su na jugu ti stavovi ostali nepromenjeni (33% u 2020. naspram 34% u 2021). Ovo se, barem delimično, može pripisati činjenici da je sever Kosova često u centru političkih debata, pa zato njegovi stanovnici smatraju da je sever „na prvim linijama“ političke nestabilnosti. Ipak, pogledi na političku situaciju ostaju promenljivi: 2019. 59% ispitanika na severu i 47% na jugu reklo je da je politička situacija „veoma loša“, što je broj koji je naglo opao 2020.⁶

4 Ibid.

5 Analiza trendova 2019, NGO AKTIV, Severna Mitrovica, 2018, str. 11, <http://ngoaktiv.org/uploads/files/Analiza%20trendova%202019.pdf>.

6 Ibid

Ekonomska situacija na Kosovu

Ukupna percepcija ekonomske situacije ostaje uglavnom negativna u poređenju sa prethodnim istraživanjem Analize trendova (2020.), nešto što je u korelaciji sa visokim nivoom nezaposlenosti, migracijom prema inostranstvu i ograničenim mogućnostima za ekonomski napredak. Uz sve navedeno, zanimljivo je primetiti da je procenat onih koji ekonomsku situaciju vide kao „veoma lošu” naglo opao od 2019. godine kada je 47% ispitanih (i severno i južno od Ibra) smatralo da je situacija takva. Isto tako, broj ispitanika na severu koji kažu da je ekonomska situacija i „loša i dobra” porastao je sa 14% u 2018. na 40% u 2021.

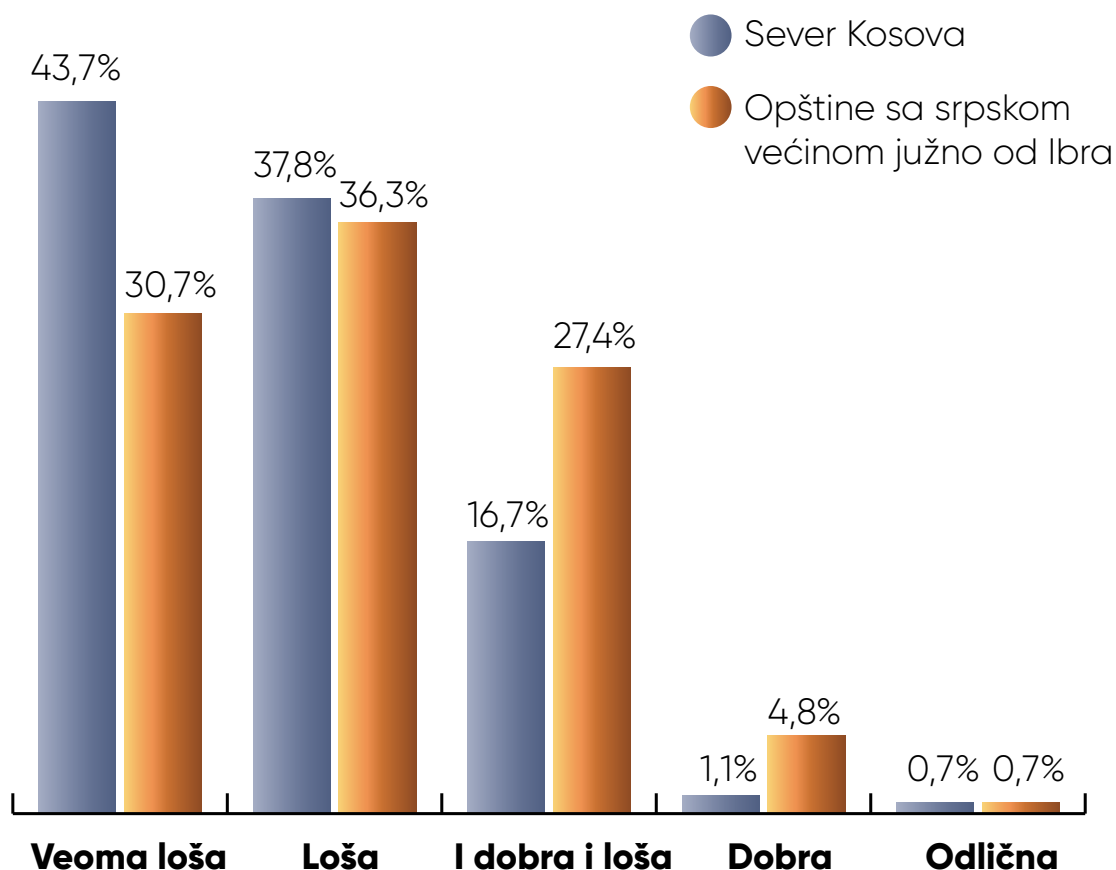
Kao što se iz ovih rezultata može utvrditi, ispitanici južno od Ibra gledali su na ekonomsku situaciju u negativnijem svetlu (67% naspram 54% na severu). Ovde treba napomenuti da je ovaj nalaz donekle inverzija onoga što je viđeno 2020. godine, kada je veći procenat ispitanika na severu tvrdio da ekonomsku situaciju vide kao veoma lošu ili lošu⁷.

Učesnici fokus grupa istakli su probleme u vezi sa ekonomskom nejednakošću, pri čemu je jedan učesnik u Štrpcu ukazao na (po njima) nedostatak „socijalnih prava” i da mnogi u zajednici kosovskih Srba imaju „dve ili više plate”, dok drugi nemaju ili se izdržavaju od socijalne pomoći.⁸

⁷ Analiza trendova 2020, NGO AKTIV, Severna Mitrovica, 2020. Str. 14, <http://ngoaktiv.org/uploads/files/Analiza%20trendova%202020%20SRB%281%29.pdf>.

⁸ Rezultati fokus grupe održane 27. septembra u Štrpcu.

Bezbednosna situacija na Kosovu

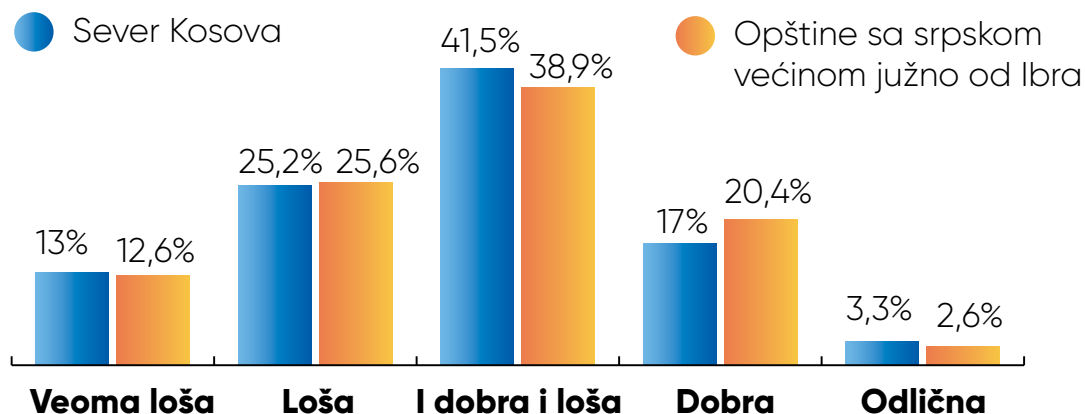

Kao što je gore navedeno, ispitanici sa severa su znatno negativniji (za 13 procentnih poena) u proceni bezbednosne situacije. Procenat ispitanika na severu koji kažu da je bezbednosna situacija veoma loša porastao je sa 35,6% na 43,6%, što je skok koji je statistički primetan.

Podela sever-jug može izgledati pomalo paradoksalno, pošto se broj bezbednosnih incidenata u regionima naseljenim Srbima južno od reke Ibar povećava poslednjih nekoliko godina.⁹ Imajući to u vidu, mnogi od ovih incidenata su se desili u izolovanijim zajednicama koje su relativno udaljene od većih naseljenih centara kao što su Gračanica i Štrpce, i stoga mogu imati samo ograničen uticaj na to kako šira populacija doživljava ličnu bezbednost. Ovo je u suprotnosti sa severom, gde bezbednosni incidenti i/ili fluktuacije u međuetničkim odnosima dobijaju značajnu pažnju medija i stoga mogu imati veći uticaj na opšte osećanje nesigurnosti.

9 <http://www.ngoaktiv.org/publication/security-incidents-in-the-period-from-january-1-to-june-30-2021>

Materijalna situacija na Kosovu

Dok je opšti osećaj turobnosti u izobilju kada se govori o ukupnom ekonomskom i političkom okruženju, ispitanici su pokazali tendenciju da budu nešto optimističniji kada ih pitaju o njihovom ličnom finansijskom/ materijalnom položaju. Procenat ispitanika koji su izjavili da im je materijalna situacija 'veoma loša' ili 'loša' iznosi 38% (brojevi južno i severno od Ibra su skoro identični), dok 41% (sever) i 39% (jug) je rekao da je i dobar i loš, a manji broj je tvrdio da je dobar ili odličan.

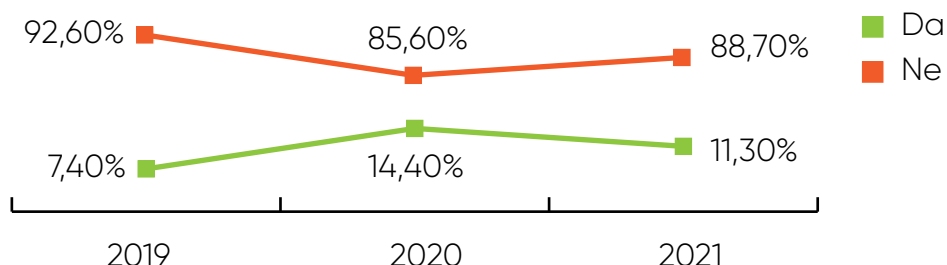
Ovi rezultati nisu iznenađujući, s obzirom na opštu tendenciju u istraživanjima javnog mnjenja da postoji očigledan jaz između zadovoljstva prevashodnom ekonomskom situacijom i subjektivnih procena ličnog finansijskog stanja.¹⁰ Zaista, učesnici fokus grupe, kada su ih pitali o ekonomskoj situaciji, uglavnom su se fokusirali na ono što su smatrali da je visok stepen ekonomske nejednakosti u zajednicama kosovskih Srba, a ne na sopstveno ekonomsko blagostanje.¹¹

Što se tiče poređenja sa rezultatima drugih istraživanja Analize trendova, može se primetiti značajan pad od 2019. godine kada je procenat ispitanika južno od Ibra koji svoju materijalno/finansijsku situaciju ocenili kao „veoma lošu” ili „lošu” iznosio 62% i nakon toga pao na 38,2% ove prošle godine. Ovo ne mora da ukazuje na bilo kakve drastične promene ili poboljšanja ukupne ekonomske klime, već pre na subjektivnu prirodu pitanja. Štaviše, samo oko 20% učesnika istraživanja na severu i 23% na jugu smatralo je da je njihova lična finansijska/materijalna situacija 'dobra' ili 'odlična', dok velika većina može smatrati da je njihov trenutni ekonomski status nesiguran.

¹⁰ <https://www.pewresearch.org/politics/2014/07/24/section-2-public-views-of-congress-voters-views-of-their-own-representatives/>

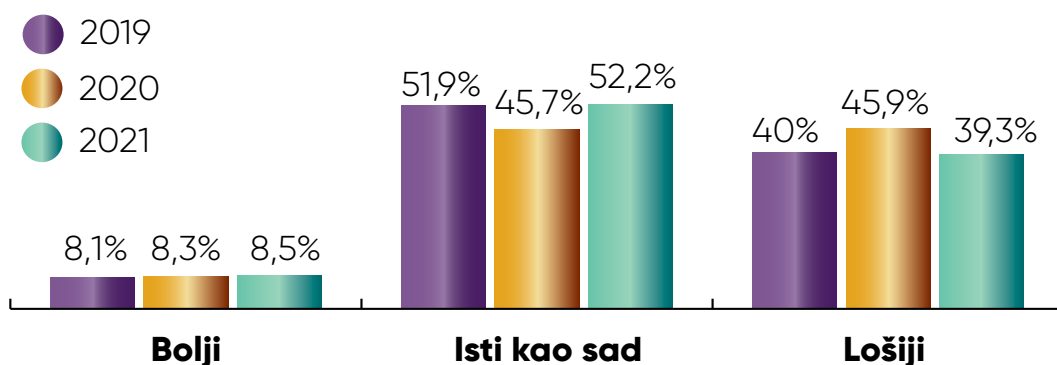
¹¹ Rezultati fokus grupa održanih 22. septembra u Severnoj Mitrovici i 7. oktobra 2021 u Gračanici

Da li se po vašem mišljenju, stvari na Kosovu odvijaju u dobrom smeru?

Što se tiče toga kako su ispitanici ocenili opšti tok događaja na Kosovu, postoji jasan i dosledan negativan trend. Samo 11,3% svih ispitanika kaže da oseća da stvari na Kosovu idu dobro, što je porast u odnosu na 2019. kada je isto reklo 7,4% i predstavlja mali pad u odnosu na 2020. godinu. Čini se da nema radikalnih fluktuacija u javnom mnjenju kada je u pitanju ovo pitanje, a procenat ispitanika koji tvrde da stvari na Kosovu idu loše ostaje postojano preko 85%.

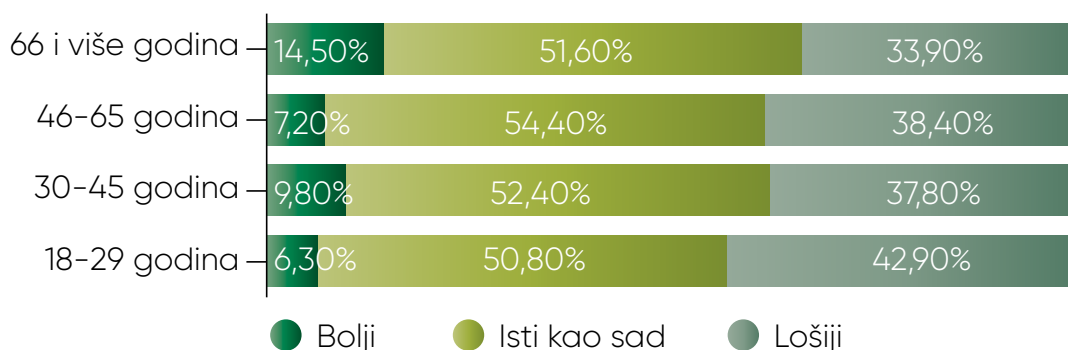
Po vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće?

Stavovi nisu ništa pozitivniji kada se ispitanici konkretno pitaju o situaciji u kojoj se nalaze kosovski Srbi, a samo oko 8% kaže da smatra da će se život Srba na Kosovu poboljšati u naredne tri godine. Tada se čini da je mišljenje podeljeno između onih koji smatraju da će biti gore (39,3%) i onih koji smatraju da će ostati isto (52,2%). Ovo odražava opšti osećaj da je trenutna društveno-politička klima uvenula i da je, u očima javnosti, nada za drastične promene/ili poboljšanja trenutnih uslova života ograničena.¹² Ovo je još jedna oblast u kojoj je došlo do malo kolebanja u mišljenju, mada je možda vredno napomenuti da se broj ispitanika koji kažu da će život Srbima biti lošiji za tri godine vratio na nivo iz 2019. godine. Nedostatak fluidnosti u ovoj oblasti odražava sličan nedostatak fluidnosti u političkom/javnom životu – proces dijaloga u zastoju, osećaj obespravljenosti ukorenjen u nezadovoljstvu političkim elitama i

nepoverenje u institucionalne aktere podstakli su osećaj apatije i inercije u javnosti.¹³

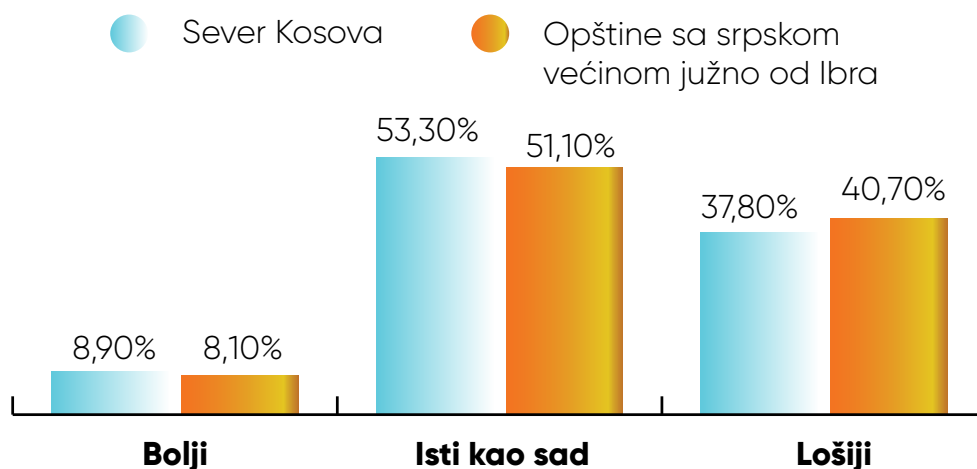
Po Vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće?

Kao što se može videti gore, gore navedeni odgovori na ovo pitanje su uglavnom identični u različitim starosnim grupama. Mladi ljudi (tj. oni između 18 i 29 godina) pokazuju veći (iako vrlo marginalno) stepen pesimizma od onih između 30-45 godina i stariji: Sveukupno, 43% najmlađe starosne grupe smatra da će život biti gori za Srbe na Kosovu, za razliku od 34% starijih od 66 godina. Stariji ispitanici su takođe bili optimističniji od ostalih, a 14,5% je reklo da će život biti bolji, u poređenju sa samo 6,3% ispitanika između 18 i 29 godina i 7,2% ispitanika između 46 i 65 godina.

Učesnici fokus grupa održanih u Severnoj Mitrovici, Leposaviću i Gračanici su istakli da među mladima postoji široko rasprostranjeno mišljenje da nedostatak održivih ekonomskih izgleda znači da mnogi vide migraciju kao jedinu priliku za dalji materijalni napredak.¹⁴

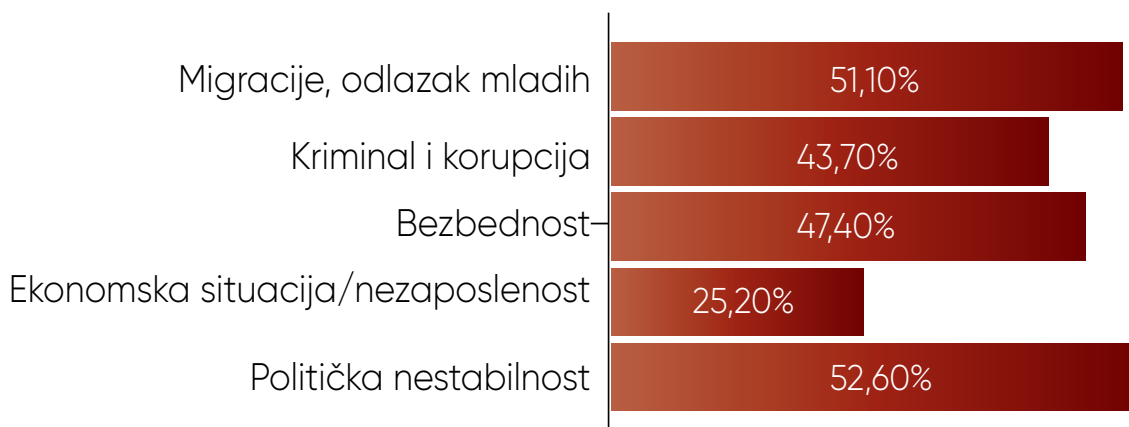
Po vašem mišljenju, život za Srbe na Kosovu za tri godine biće?

12, 13, 14 Ibid

Kada se odgovori na pitanje analiziraju prema mestu stanovanja, može se приметiti da su kosovski Srbi koji žive u krajevima južno od Ibra rekli da misle da će život Srbima za tri godine biti gori u nešto većem broju nego onih na severu.

Šta je, po Vašem mišljenju, najveći problem na Kosovu?

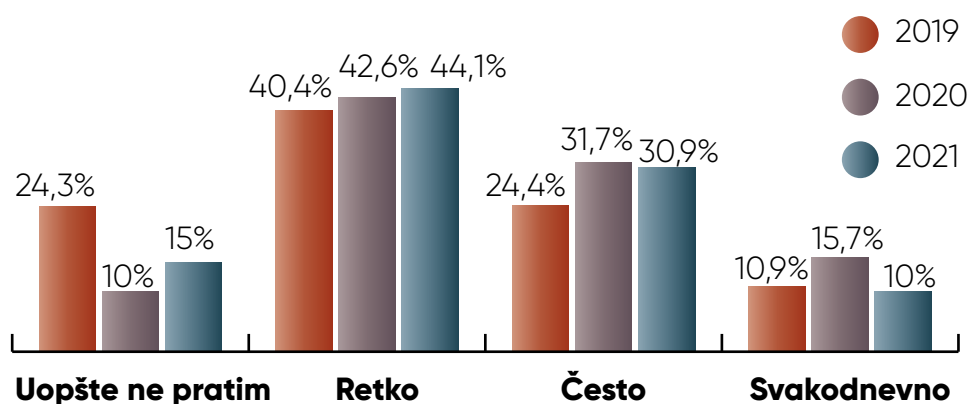
Kao što se vidi iz gornjeg grafikona, ispitanici (52,6%) su najčešće navodili „političku nestabilnost“, a zatim slede migracije (51%), bezbednost (47,4%) i kriminal i korupcija (44%). Manji broj (25%) navodi ekonomsku situaciju i nezaposlenost. Ovo predstavlja drastičnu promenu od 2019. godine, kada je 41% navelo ekonomsku situaciju i nezaposlenost, a 17% odnosno njih 12%, kao najznačajniji problem na Kosovu ukazalo je političku nestabilnost i bezbednost.

Postoji niz događaja koji su možda doprineli ovim promenama, među kojima su pandemija kovid-19, kontinuirani niz kriminalnih incidenata u mnogim zajednicama kosovskih Srba, krize na severu i u procesu dijaloga Priština-Beograd, između ostalih. Ovi rezultati mogu biti indikativni za činjenicu da za mnoge kosovske Srbe politička nestabilnost predstavlja rastuću pretnju njihovoj ličnoj bezbednosti i blagostanju.

Kao što je ranije pomenuto kada se analizirala percepcija ličnog finansijskog/materijalnog blagostanja, između 2019. i 2021. godine primećen je značajan pad procenta onih koji su izjavili da im je finansijska situacija 'loša' (sa 62% na 38% južno od Ibra). Ovo se možda ogleda u sličnom padu učestalosti da se ekonomska situacija/nezaposlenost navodi kao najveći problem na Kosovu. Zašto je to tako i da li to ukazuje na širu stabilizaciju ličnih finansija je možda nešto što bi zahtevalo dalje istraživanje. Imajući to u vidu, takođe se može tvrditi da je početak pandemije kovid-19 i porast političke nestabilnosti možda, za sada, zasenio zabrinutost oko ekonomije i ličnog finansijskog zdravlja.

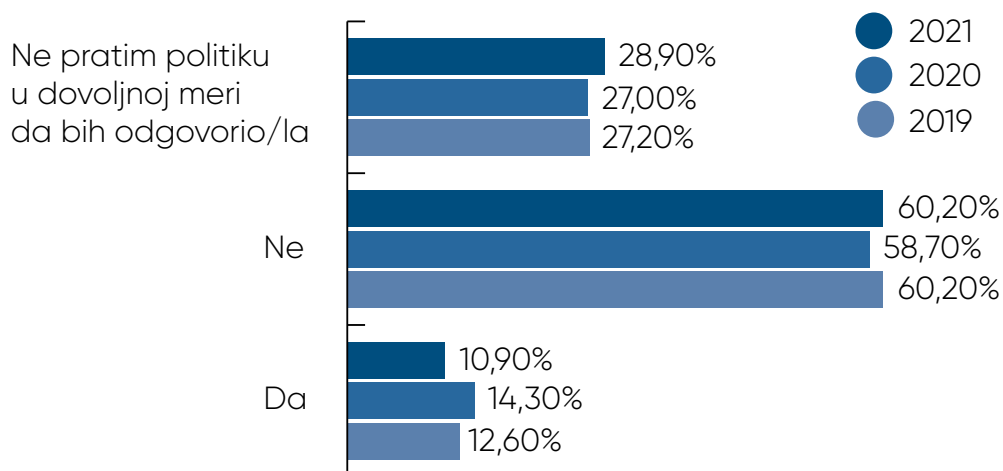
POVERENJE U DONOSIOCE ODLUKA

Koliko često pratite politička dešavanja?

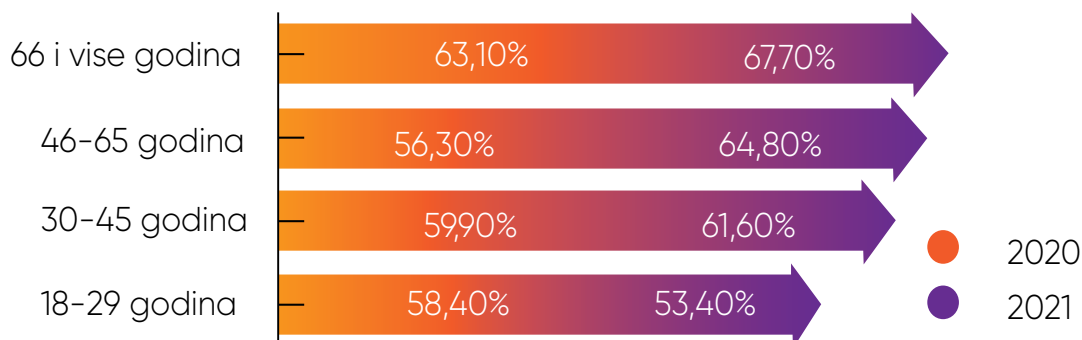
Na pitanje koliko često prate politička dešavanja, većina ispitanika je odgovorila da su to radili ili „retko“ (44%) ili „nikad“ (15%), brojevi koji su neznatno varirali od 2019. Manje ispitanika je reklo da događaje prate ‘često’ (31%) ili ‘svakodnevno’ (10%). Blagi porast onih koji kažu da svakodnevno prate političke događaje između 2019. i 2021. (15,7% u odnosu na 11% u 2019. i 10% u 2021.) može se pripisati pandemiji covid-19 i odgovoru vlade, koji je dominirao u medijima i svakodnevnom životu, posebno u prvoj polovini 2020.

Da li postoje političari ili političke partije na Kosovu kojima verujete?

Čini se da je nedostatak poverenja u političke partije i aktere široko rasprostranjen, pri čemu je 60% ispitanika reklo da na Kosovu nema partija ili političara kojima veruju, a samo 11% kaže suprotno. Ponovo, podela ostaje uglavnom nepromenjena od 2019. godine, sa samo vrlo malim i statistički beznačajnim varijacijama.

Procenat onih koji su naznačili da ne postoje političari ili političke partije na Kosovu kojima veruju

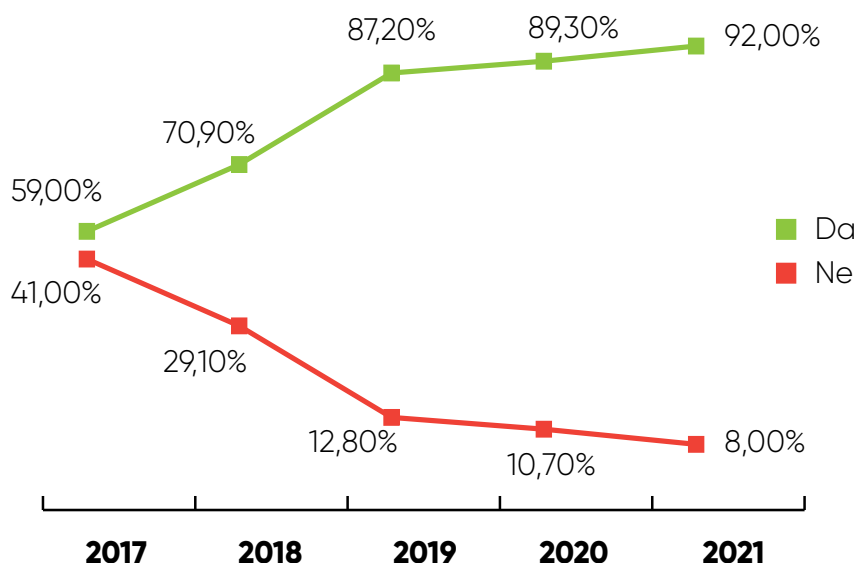
Kada se odgovori na pitanje raščlane po starosnim grupama, čini se da oni od 66 i više godina imaju veći ili malo veći nivo nepoverenja u političare i političke stranke od svojih mlađih sugrađana (67,7% naspram 53,4% među onima od 18 do 29 godina) . Između 2020. i 2021. primećuje se blagi porast nepoverenja među onima od 30-66 godina, dok je blagi pad među onima od 18-29 godina (sa 58% na 53%).

Srpski političari	%	Albanski političari	%
Srpska lista/SNS	10,6	LDK	0,2
Pokret Otadžbina	0,20		
Samostalna Liberalna Stranka	0,20		
Nije odgovorilo	89,10	Nije odgovorilo	99,8

Kao što se može videti, tek nešto više od 10% ispitanika navelo je političku partiju kojoj veruje. Od onih koji su imenovali partiju, ogromna većina je ukazala na Srpsku listu, sa samo zanemarljivim brojem ispitanika koji su imenovali stranku iz albanske većine ili stranku koja predstavlja opoziciju.

POVERENJE U INSTITUCIJE

Da li posedujete neka lična dokumenta izdata od strane kosovskih institucija?

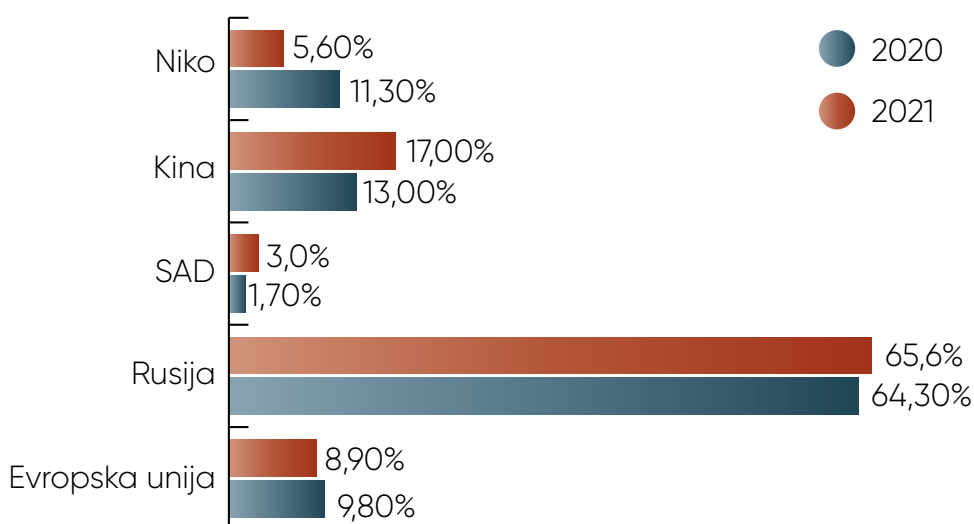
Jedan trend koji kontinuirano raste od kada je ova anketa prvi put pokrenuta 2016.¹⁵ je broj ispitanika koji poseduju lična dokumenta izdata od strane kosovskih institucija; on je porastao sa 59% u 2017. na 92% u ovogodišnjem istraživanju. Ovo se može objasniti nizom različitih faktora, uključujući povećanu institucionalnu integraciju, potrebu za zapošljavanjem, registraciju preduzeća i putovanjima.

**Na skali od 1 do 5,
ocenite koliko ste zadovoljni učinkom sledećih institucija:**

	Prosečna ocena		
	2019.	2020.	2021.
Privremeni organi lokalne samouprave	2.41	2.56	2.59
Opštine u kosovskom sistemu u većinski srpskim sredinama	2.46	2.45	2.60
Kancelarija za Kosovo i Metohiju	2.51	2.54	2.82
Vlada Srbije	2.82	2.89	3.22
Vlada Kosova	1.98	1.95	1.73
Srpski poslanici u Skupštini Kosova	2.29	2.12	2.21
Srpski ministri u Vladi Kosova	2.25	2.12	2.25
UNMIK	2.04	2.19	1.95
Kancelarija EU na Kosovu	1.9	2.09	1.95
EULEX	1.86	1.96	1.79
KFOR	2.01	2.23	2.09

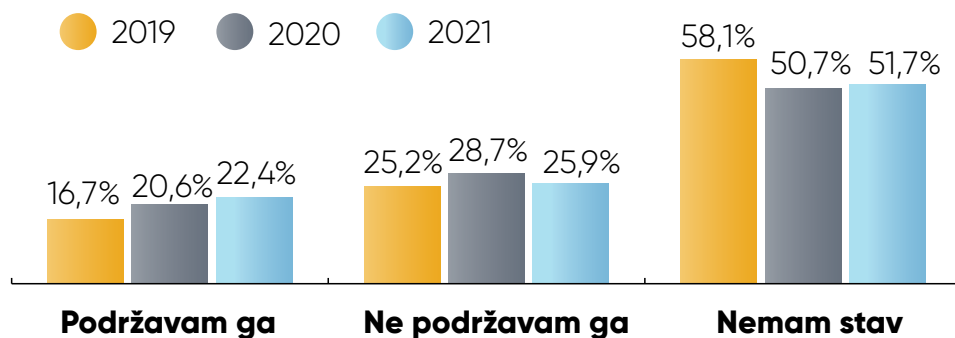
Na pitanje o stepenu zadovoljstva pojedinačnim institucijama/organima, ispitanici uglavnom odgovaraju ili mlako ili negativno, što je trend koji je generalno statičan u poslednjih nekoliko godina. Čini se da je najveći nivo nezadovoljstva rezervisan za određene međunarodne misije (kao što su EULEKS i UNMIK), kao i za vladu Kosova. Osećanja prema predstavnicima zajednice kosovskih Srba u Skupštini Kosova i lokalnoj opštinskoj administraciji u oblastima sa srpskom većinom su neznatno pozitivnija i dobijaju prosečne ocene od 2,21 i 2,60. S druge strane, zadovoljstvo prema Vladi Srbije poraslo je sa 2,82 u 2017. na 3,22 u poslednjem istraživanju. Ovo može biti, bar delimično, zbog činjenice da je odgovor Vlade Srbije na pandemiju kovid-19 pozitivno ocenjen u ovoj istoj anketi (pogledajte odeljak „Vakcinacija“). Kontinuirano nezadovoljstvo kosovskim institucijama i misijama kao što je EULEKS je verovatno odraz stalnog nedostatka poverenja u ta tela da efikasno zastupaju interese zajednice kosovskih Srba.

Koji od ključnih međunarodnih faktora je, prema vashem mišljenju, najbolji branilac interesa Srba na Kosovu?

Kao što je bio slučaj u prethodnim istraživanjima Analize trendova, Rusija (65,6%) je i dalje izbor značajne većine ispitanika na pitanje kog međunarodnog aktera smatraju najboljim braniocem interesa kosovskih Srba sa razlikom od skoro četrdeset (40) procentnih poena. Kina je druga sa 17%, „niko“ ima 11%, a slede Evropska unija sa 9% i Sjedinjene Države sa 3%. Ovo odražava preovlađujuću percepciju među Srbima o Rusiji kao najjačem tradicionalnom savezniku Srbije, sa kojom deli bliske kulturne i istorijske veze.

Kakav je vaš stav prema nastavku pregovora/razgovora Beograda i Prištine pod okriljem EU (briselki dijalog)?

Uprkos porastu između 2019. i 2021. u procentu ispitanika koji podržavaju proces dijaloga predvođen Briselom (sa 16,7% u 2019. na 22,4% u 2021), stavovi među opštom populacijom ostaju ambivalentni, gde je 51,7% reklo da ne imaju stav, a 26% kaže da ga ne podržava. Ova ambivalentnost je odjekivala tokom fokus grupa koje su sprovedene za potrebe ovog istraživanja, pri čemu je jedan učesnik primetio da se EU ponaša 'blago' u odnosu na dešavanja na Kosovu, a drugi su insistirali da joj nedostaje kredibilitet da vodi proces u odsustvu drugih međunarodnih aktera kao što su Rusija i Kina.^{16 17}

Govoreći o nedostatku podrške procesu dijaloga u celini, jedan sagovornik, novinar Isak Vorgučić iz Gračanice, obrazložio je sledeće:

"Proces dijaloga je trajao nesrazmerno dugo u poređenju sa stvarnim rezultatima koje donosi građanima. Prošla je decenija od potpisivanja prvih konkretnih sporazuma koji se ne sprovode, posebno kada je reč o delovima sporazuma koji su važni za Srbe. To je dovelo do toga da, svaki put kada se predstavnici strana u dijalogu moraju ponovo sastati pod okriljem EU, građani uglavnom nemaju očekivanja od tog procesa".¹⁸

Asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu Stefan Surlić smatra "da je takav stav o dijalogu direktna posledica dva preovlađujuća uverenja. Prvog, da pregovore vodi EU koja ne nudi jasnu perspektivu članstva, da EU nema instrumente kojim bi nametnula sporazum, pa tako ni jasnu moć da dovede do nekog rezultata u dijalogu. Drugi stav je da pregovori nisu potreba Beograda i Prištine već jalove politike uslovljavanja od strane EU i da se neka forma dijaloga mora ostvariti kako bi se ublažili međunarodni pritisci. Na taj način, dijalog se posmatra kao stran, udaljen od stvarnih potreba Srba na Kosovu i na kraju kao – nametnut."¹⁹

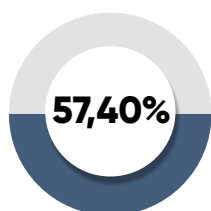
16 Rezultati fokus grupe održane 13. septembra 2021. u Leposaviću.

17 Rezultati fokus grupe održane 7. oktobra 2021. u Gračanici.

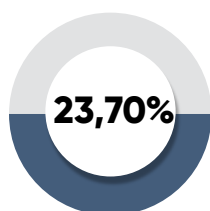
18 Intervju sa Isakom Vorgučićem održan 10. oktobra 2021.

19 Intervju sa Stefanom Surlićem održan 20. oktobra 2021.

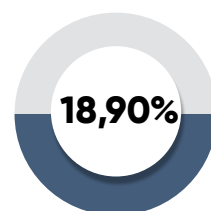
Prema Vašem mišljenju, kako će nastavak dijaloga Beograda i Prištine uticati na srpsku zajednicu na Kosovu?

Sve će
ostati isto

Pogoršaće
kvalitet života
srpske zajednice

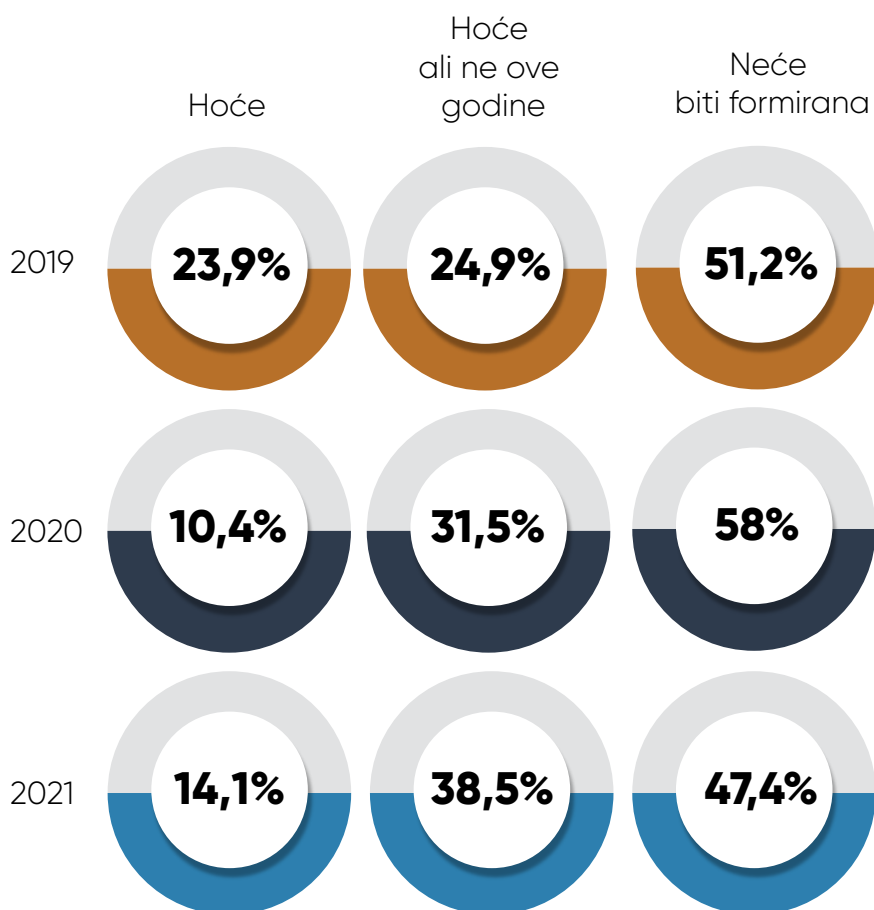

Poboljšaće
kvalitet života
srpske zajednice

Odgovori na ovo pitanje pokazuju da su građani tokom godina iskustveno „naučili“ da se mnogi delovi sporazuma između Beograda i Prištine, posebno oni aspekti koji se odnose na poboljšanje položaja građana srpske nacionalnosti, u realnosti ne sprovode. Skepticizam koji ispitanici gaje prema pozitivnim ishodima nastavka pregovora utemeljen je i racionalan kada se u obzir uzme iskustvo sa ishodima Briselskog dijaloga do sada. Takođe, ni promena aktera na vlasti u Prištini nije dovela do zaokreta u politici prema srpskoj zajednici, što se posebno vidi u negativnom odnosu premijera Kosova Albina Kurtija i predsednice Kosova Vljose Osmani prema implementaciji dela Briselskog sporazuma o formiranju Zajednice srpskih opština. Osim toga, ni u politici Evropske unije nije došlo do značajne promene kada je reč o insistiranju da se ključne tačke sporazuma implementiraju na terenu. U razgovoru sa Darkom Dimitrijevićem, urednikom Radija Goraždevac, dobili smo i uvid u perspektivu „običnog“ čoveka. Prema njegovom mišljenju, jedan od glavnih problema dijaloga jeste komunikacioni. Građani srpske nacionalnosti na Kosovu ne obaveštavaju se na pravi način kakvi su sporazumi postignuti i na koji način će oni uticati na njihov život. Usled toga, često se dešava da građani budu izmanipulisani političkim spinovima koji taj proces predstavljaju isključivo kao pobedu jedne, a ne kao uspeh obe strane.²⁰

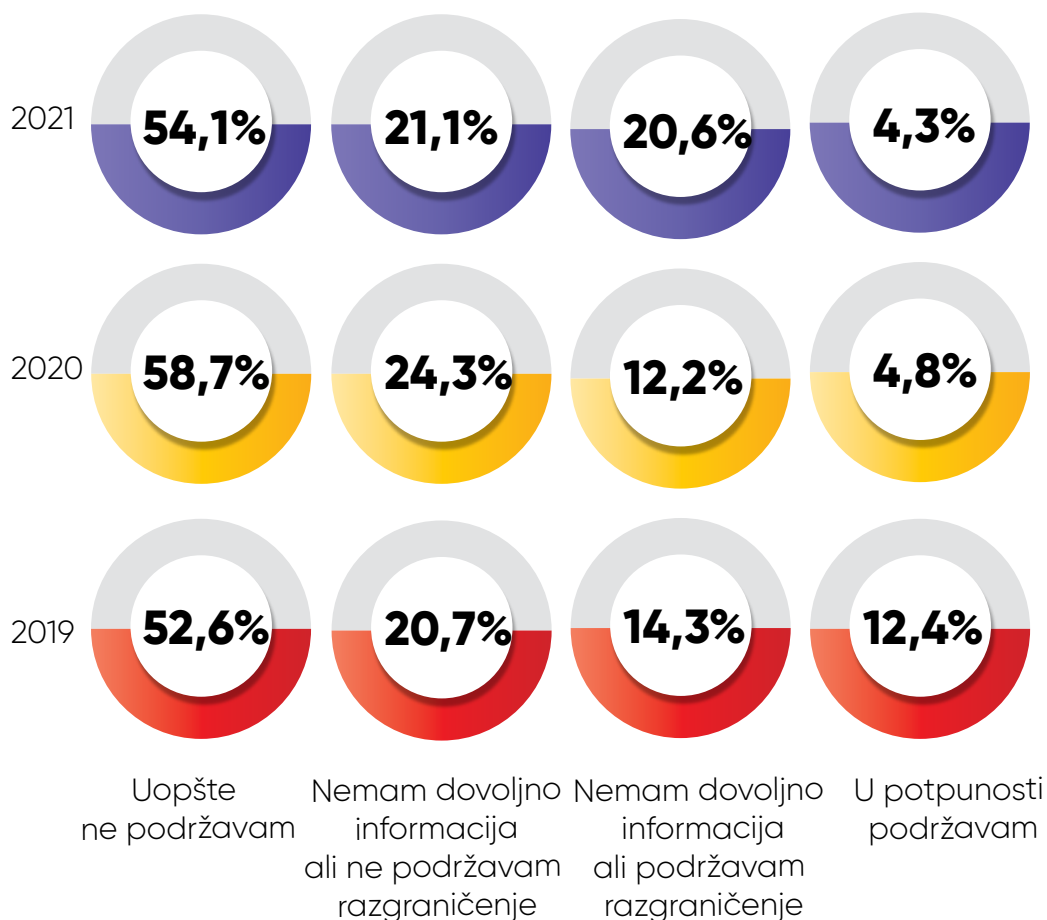
**STAV PREMA
AKTIVNOM
UČEŠĆU U
POLITIČKIM
PROCESIMA
NA KOSOVU**

Da li će zajednica srpskih opština biti formirana?

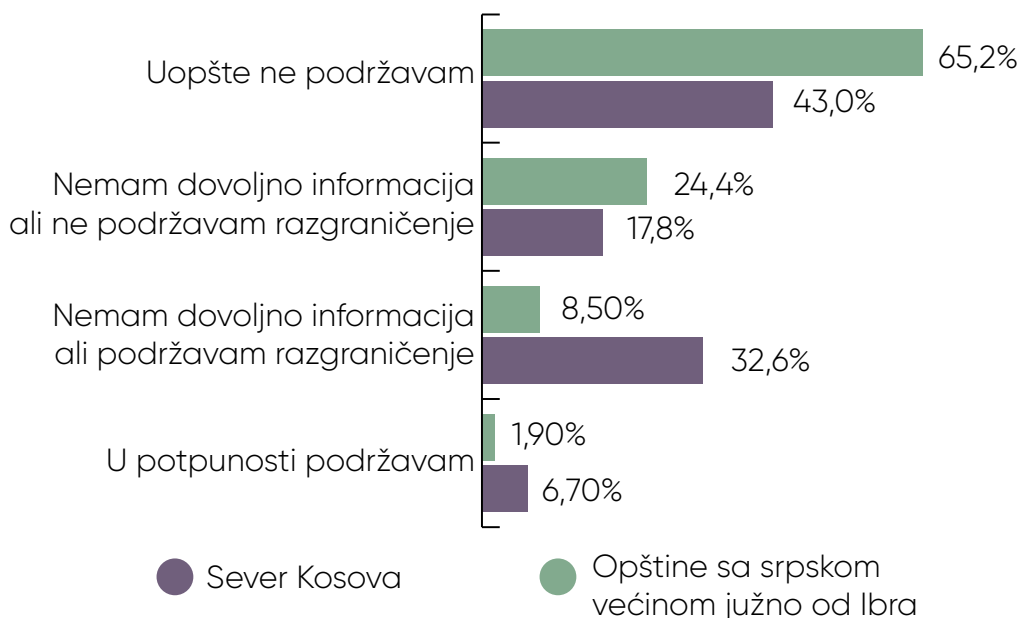
Podaci iz ovogodišnjeg istraživanja pokazuju da je procenat ispitanika koji smatra da se Zajednica srpskih opština neće formirati značajno opao, dok je simultano porastao procenat onih koji veruju da će do toga doći u skorijoj budućnosti. Jedan od mogućih razloga za ovakvu vrstu optimizma nalazi se u činjenici da je u poslednjih godinu dana, u nastupima srpskih zvaničnika, Zajednica srpskih opština često bila apostrofirana kao ključna moneta koja može da ubrza ili uspori dalji razvoj pregovora između Beograda i Prištine. U takvom narativnom okruženju, ideja o mogućnosti da će Zajednica srpskih opština biti formirana čini se izglednijom nego pre godinu dana, kada je fokus komunikacije neuporedivo više bio na pandemiji.

Da li podržavate ideju razgraničenja?

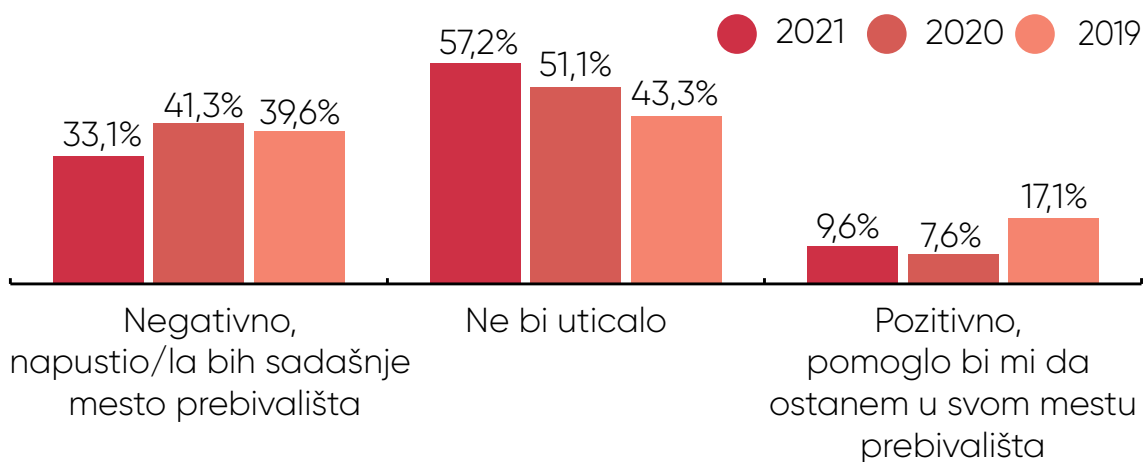
Za razliku od ideje o formiranju Zajednice srpskih opština koja je sporazumna kategorija nastala tokom Briselskih pregovora, ideja o razgraničenju nikada javno nije bila predmet pregovaranja. Kao takva, s vremena na vreme se pojavljuje u nastupima vodećih srpskih političara kao ideja vredna razmatranja. Kandidovano je više koncepcija, ali niti jedna nije bila ništa više od „probnog balona“ za javnost, niti je imala kompleksno razrađene aspekte podele. Ipak, i bez obzira na nedostatak pouzdanih informacija o tome šta „razgraničenje“ zaista znači i u kom modalitetu bi se moglo sprovesti, podaci iz prethodna tri istraživanja jasno pokazuju da tri od četiri ispitanika ne podržava ideju razgraničenja. Uvidi dobijenu iz fokus grupa ukazuju na to da postoji osvešćeni strah kod građana da će proces razgraničenja značiti i zvanično priznavanje nezavisnosti Kosova od strane Srbije.

Da li podržavate ideju razgraničenja?

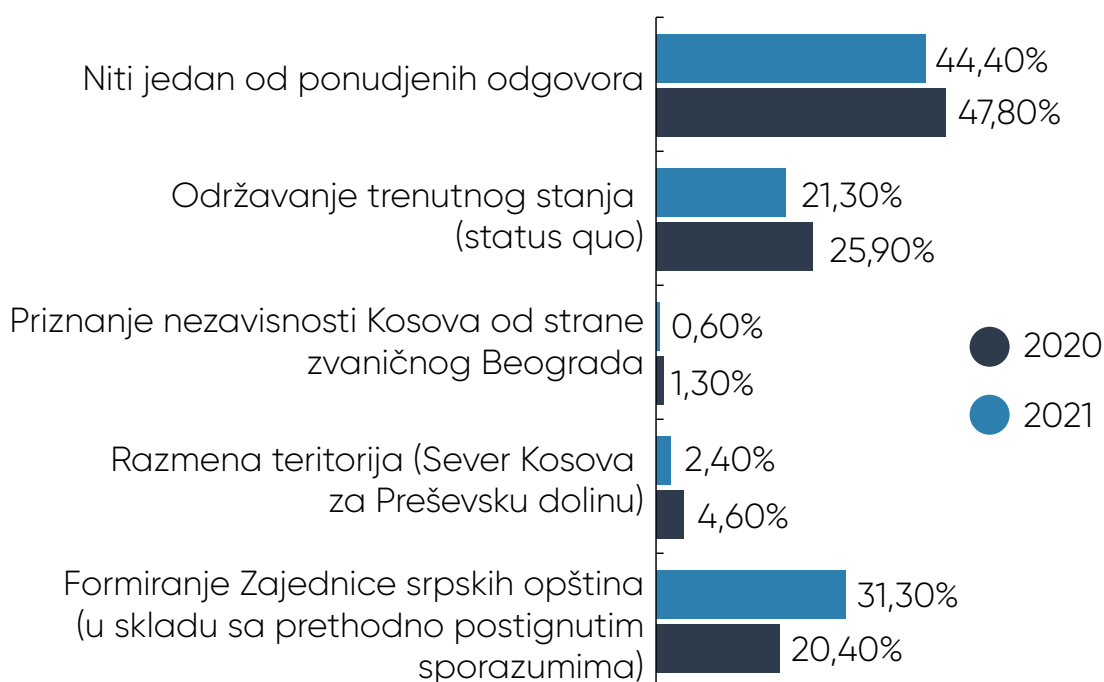
Ideja razgraničenja očekivano ima različiti stepen podrške kod ispitanika koji žive na severu Kosova i onih koji žive južno od Ibra. Iako se radi o hipotetičkom i nerazrađenom scenariju, podaci pokazuju da građani na severu Kosova anticipiraju da će razgraničenje uključivati prostor na kome oni žive, što dovodi do povećanog optiranja za tu ideju. Sa druge strane, strah da će potencijalna „razmena“ teritorija, građane sprške nacionalnosti južno od Ibra ostaviti same u kosovskom političkom sistemu, dovodi do velike stope odbijanja ovog potencijalnog rešenja. U svakom slučaju, važno je naglasiti da podaci nedvosmisleno ukazuju na to da oba klastera ispitanika u većini ne podržava ideju razgraničenja.

Kako bi eventualno razgraničenje uticalo na vašu odluku da ostanete da živite na Kosovu?

Društveni kontekst tokom 2020. i 2021. godine obeležen je pandemijom kovid-19, što je svakako uticalo i na pitanje migracija, usled zatvorenih granica i kompleksnosti iseljavanja. Ovakvi uslovi, sigurno su uticali i na percepciju potencijalne odluke o napuštanju Kosova u slučaju dogovora koji bi podrazumevao rargraničenje. U datim okolnostima, podaci ukazuju na to da je procenat ispitanika koji bi napustio Kosovo u slučaju razgraničenja najmanji u poslednje tri godine, dok je procenat onih na koje takav modalitet dogovora o konačnom statusu Kosova ne bi uticao, najviši u poslednje tri godine.

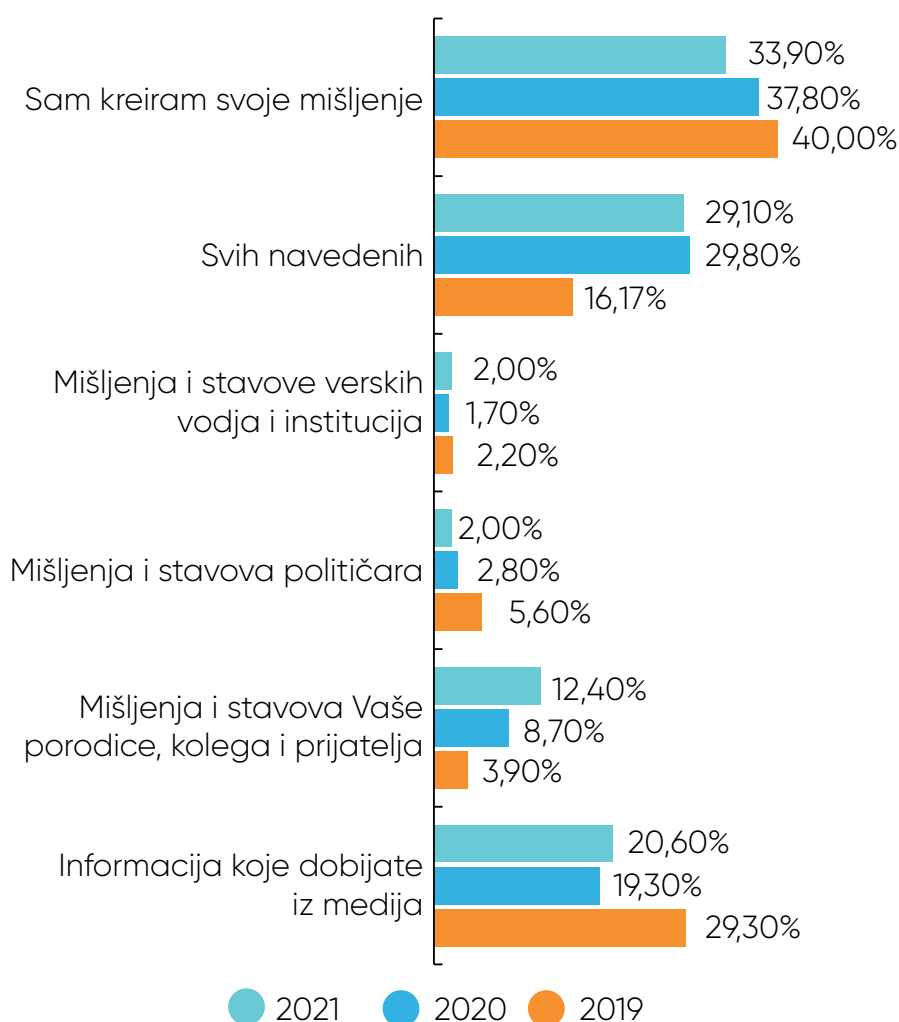
Sem ostanka Kosova u ustavno-pravnom sistemu Srbije, koji od ponuđenih scenarija mogućeg sveobuhvatnog sporazuma između Beograda i Prištine bi bio najprihvatljiviji za kosovske Srbe?

U odnosu na podatke iz prethodnog istraživanja, nalazi ovogodišnjeg pokazuju da je opcija formiranja Zajednice srpskih opština jedina dobila na podršci. Procenat ispitanika koji podržava formiranje Zajednice srpskih opština, porastao je za nešto više od 10% za samo godinu dana. Jedan od glavnih razloga za takvu promenu u raspoloženju javnog mnjenja među srpskom zajednicom na Kosovu nalazi se upravo u pomenutom, sve češćem, medijskom insistiranju srpskih političkih aktera da uspeh daljih pregovora zavisi od implementacije dogovora iz prethodnih faza Briselskog dijaloga – odnosno, upravo od formiranja Zajednice srpskih opština.

**SLOBODA
IZRAŽAVANJA I
PRISTUP
INFORMACIJAMA**

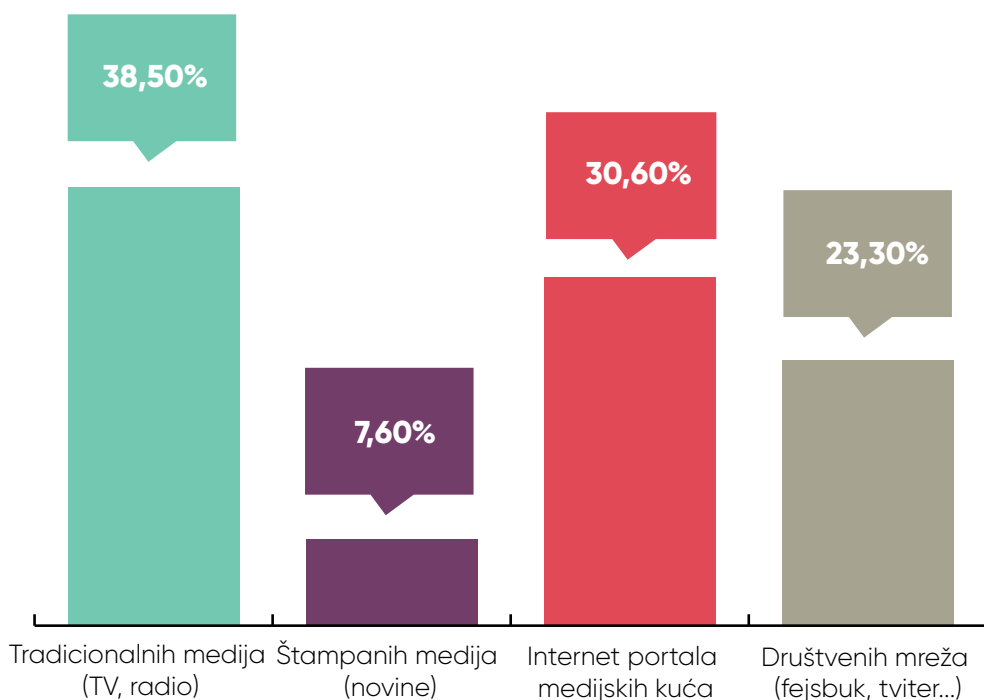
O politici i političkim dešavanjima gradite stav na osnovu?

U poslednje dve godine nije došlo do značajnih promena kada je reč o načinu formiranja stavova o važnim političkim pitanjima. Ipak, u odnosu na 2019. godinu jasno je opalo poverenje u medije, dok je poraslo oslanjanje na primarno okruženje (porodicu, prijatelje i kolege). Prema mišljenju Darka Dimitrijevića medijska scena na Kosovu, posebno kada je reč o srpskim medijima, deli sudbinu izostanka političkog pluralizma. U okolnostima u kojima ne postoje javne debate o ključnim političko-društvenim pitanjima, građani sve manje imaju mišljenje o važnim problemima koja se suštinski odnose na kvalitet njihovog života u društvenom, političkom, ekonomskom i kulturnom smislu.²¹

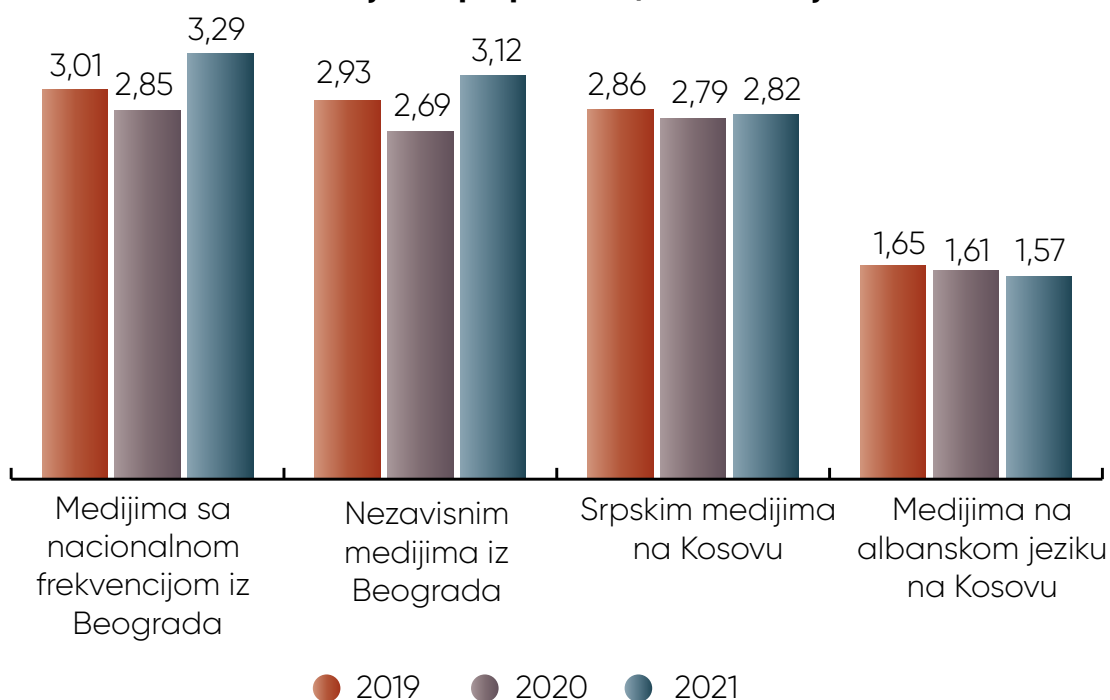
21 Intervju sa Darkom Dimitrijevićem održan 10. oktobra 2021.

Iz koje vrste medija se najcesce informisete?

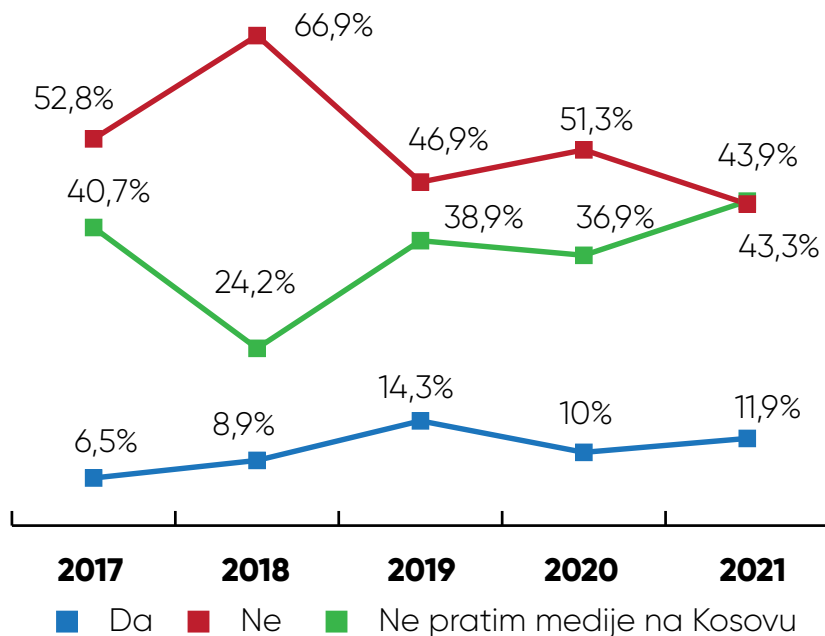
Prema podacima iz ovogodišnjeg istraživanja, online mediji su u više od 50% slučajeva glavni izvor informacija. Društvene mreže i internet portali ne samo da su besplatni izvor informisanja već omogućavaju lične preferencije kada se donosi odluka u kom trenutku i gde će se građani informisati. Ipak, među starijom populacijom TV programi informativnog tipa i dalje ostaju dominantan izvor informisanja. Prema dobijenim podacima, jasno je da izvori informisanja imaju generacijsku pristrasnost, ali i da se sve veći procenat starije i srednje generacije okreće novim društvenim medijima.

Na skali od 1 do 5, gde 1 znači "ne verujem uopšte" a 5 "verujem u potpunosti", koliko verujete:

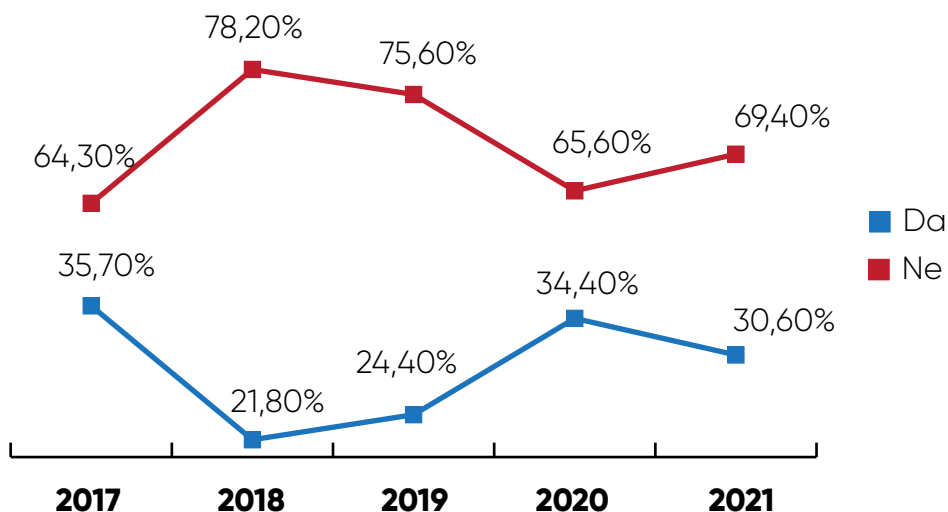

Poverenje u medije jedan je od najvažnijih indikatora medijske kulture u jednom društvu, a često govori mnogo i o samom stanju demokratije. Podaci iz ovogodišnjeg istraživanja potvrđuju veoma nizak stepen poverenja u srpske i, posebno, albanske medije na Kosovu. Sa druge strane, primetno je da je u toku ove godine došlo do povećanja stepena poverenja u medije iz Beograda, bilo one sa nacionalnom frekvencijom, ili u one koji se često nazivaju „nezavisnim“ medijima.

Da li su nezavisni stavovi i kritičko mišljenje dovoljno zastupljeni u medijima na Kosovu?

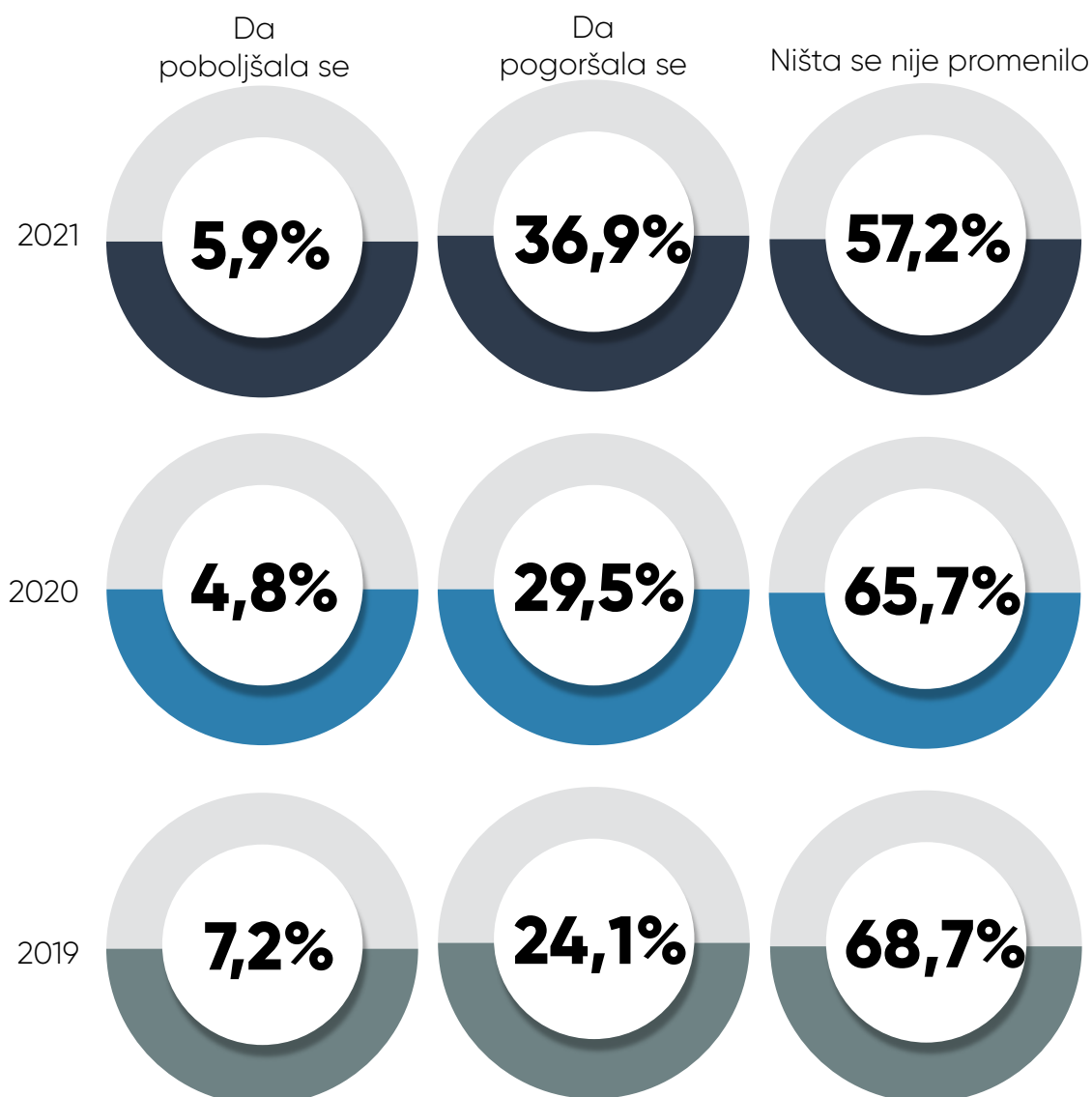
Da li smatrate da možete slobodno i javno iskazati svoje političke stavove?

Kao i u drugim društvima u kojima je stepen medijskih sloboda nizak, a posledično i poverenje u medije kao izvore informacija, ne radi se o izolovanom problemu već o širem društveno-političkom odnosu prema drugačijem mišljenju. Godinama unazad Analiza trendova pokazuje da se veliki procenat ispitanika ne oseća slobodnim da javno iznese svoje političke stavove.

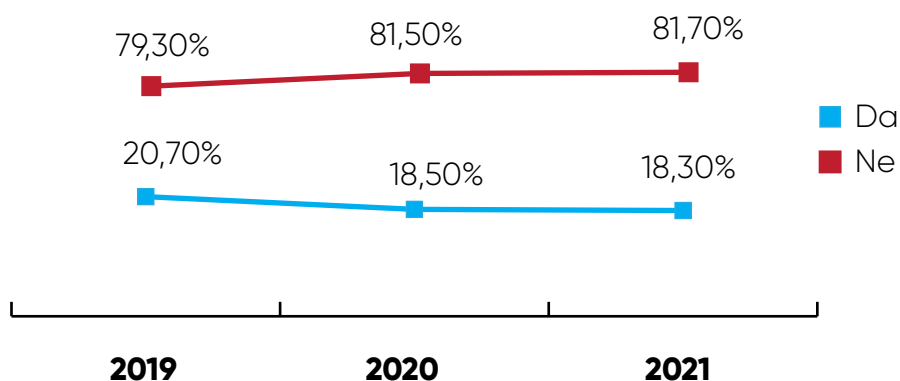
BEZBEDNOST GRAĐANA

Da li se bezbednosna situacija na Kosovu promenila u poslednjih godinu dana?

Retrospektivno tri godine unazad, uvidi iz istraživanja pokazuju da se percepcija bezbednosne situacije na Kosovu pogoršava. Za samo tri godine, procenat ispitanika koji smatra da se situacija svake godine sve više pogoršava povećao se za više od 10%. Uzimajući u obzir bezbednosne izazove, rizike i pretnje koje su se u poslednjih godinu dana manifestovale na Kosovu nije iznenađujuće da se građani osećaju nebezbedno i da iz godine u godinu percipiraju bezbednosnu situaciju kao sve goru.

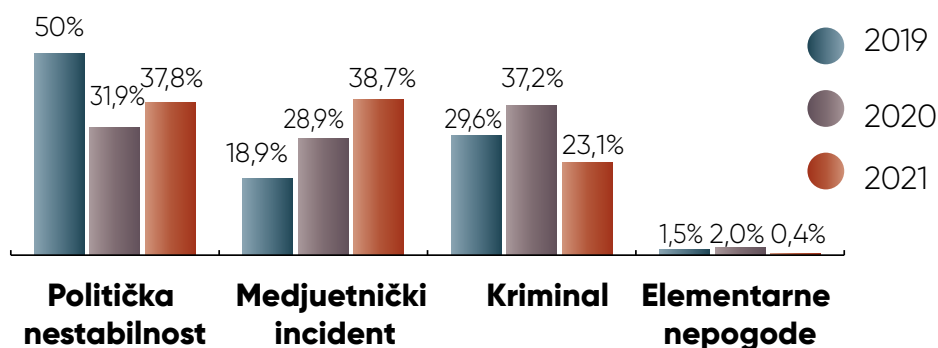
**Da li je Vaša bezbednost ili bezbednost Vaše najuže porodice
bila ugrožena u proteklih godinu dana?**

Naše kontinuirano praćenje pulsa javnog mnjenja pokazuje da se procenat ispitanika čija je bezbednost bila ugrožena (ili bezbednost njihove porodice) iz godine u godinu kreće oko 20%, što će reći da je svaki peti ispitanik bio izložen određenom bezbednosnom riziku. Marko Jakšić je u intervjuu koji smo sa njim vodili ukazao na to da ovako visoka učestalost etnički motivisanog ugrožavanja bezbednosti jeste direktna posledica političkih odluka, odnosno nepostojanja političke volje da se napadi javno osude, pravno sankcionišu i spreče. Centralne vlasti na Kosovu, zbog aktuelne političke agende, ne žele da rešavaju bezbednosne probleme srpske zajednice, već iste „guraju pod tepih”.²²

22 Intervju sa Markom Jakšićem održan 21. oktobra 2021.

Koji su po vašem mišljenju, najveći bezbednosni rizici u Vašem okruženju?

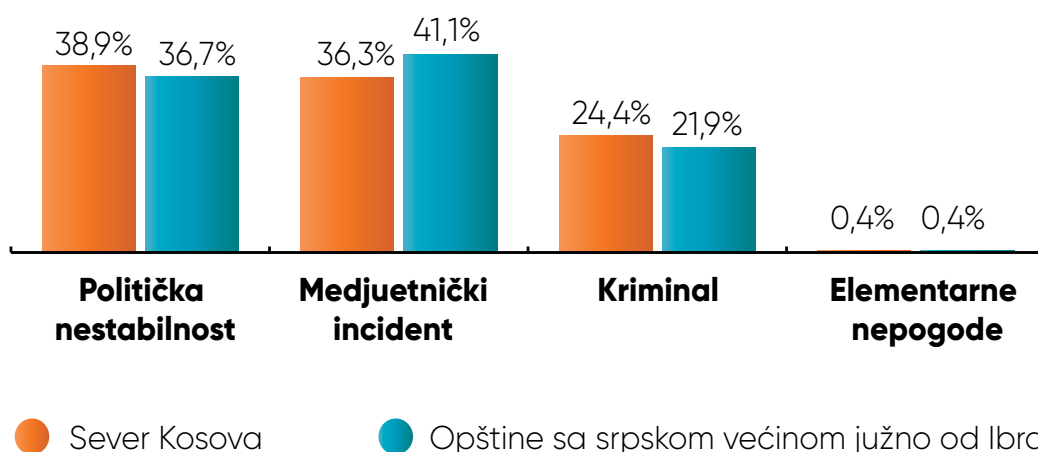
Percepcija bezbednosnih rizika u javnom mnjenju se u poslednje tri godine značajno menjala. Prvo što se na grafikonu iznad može videti jeste da se procenat ispitanika koji smatra da je politička nestabilnost najveći bezbednosni rizik smanjio za više od 10% u odnosu na 2019. godinu, ali da je danas taj procenat ipak nešto veći nego 2020. godine. Kada je reč o međuetničkim incidentima podaci ukazuju na trend porasta zabrinutosti građana da upravo loši odnosi između Srba i Albanaca predstavljaju najveći bezbednosni rizik. Uzimajući u obzir specifičnu međuetničku dinamiku, obojenu isključivim identitetskim narativima, nije teško zaključiti zašto je u poslednje tri godine došlo do dodatnog narušavanja bezbednosti upravo na poligonu međuetničkih tenzija i incidenata. Asistent na Fakultetu političkih nauka u Beogradu Stefan Surlić ove rezultate tumači "kao direktnu posledicu neodgovornih političkih izjava Aljbina Kurtija i Vjose Osmani, koji ritualizuju prošlost, instrumentalizuju je za jefitne političke ciljeve i naglašavaju konfliktni narativ koji bi želeli da predstave kao regionalni izazov. Posledice takvog ponašanja su dalekosežne, ali ne na međunarodnom, već upravo na lokalnom nivou sa učestalim etnički motivisanim napadima na srpsku zajednicu."²³

Kriminal ostaje da bude visoko pozicionirani bezbednosni rizik, ali se stepen percepcije smanjio značajno u odnosu na prethodnu godinu i to verovatno zato što su međuetnički incidenti „prekrili“ bezbednosnu agendu i pažnju javnosti. Osim toga, kako u intervju ističe Darko Dimitrijević, stanje na terenu je u direktnoj povezanosti sa tenzijama na relaciji političkih lidera Beograda i Prištine. Upravo tenzije na nivou političkih odlučioa kreiraju političku nestabilnost koja se posledično prelijeva na međuetničke incidente i konflikte.²⁴

23 Intervju sa Stefanom Surlićem održan 20. oktobra 2021.

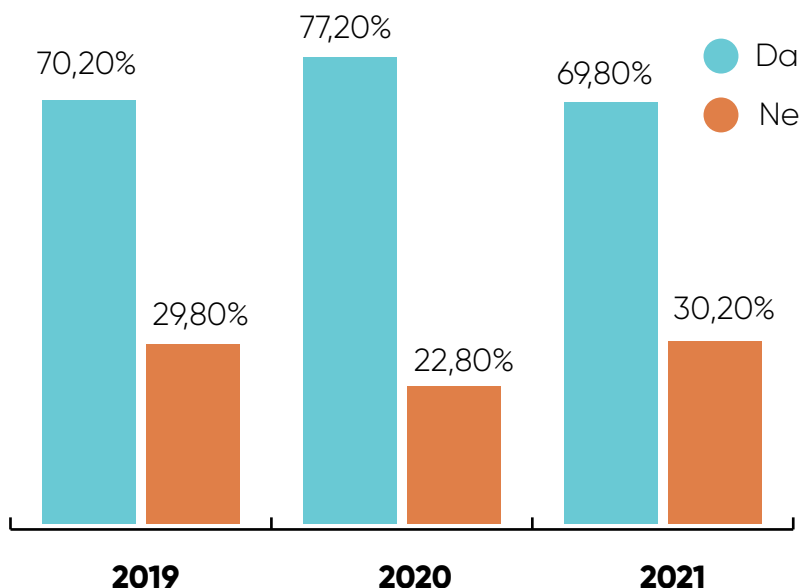
24 Intervju sa Stefanom Surlićem održan 20. oktobra 2021.

Koji su, po Vašem mišljenju, najveći bezbednosni rizici u Vašem okruženju?

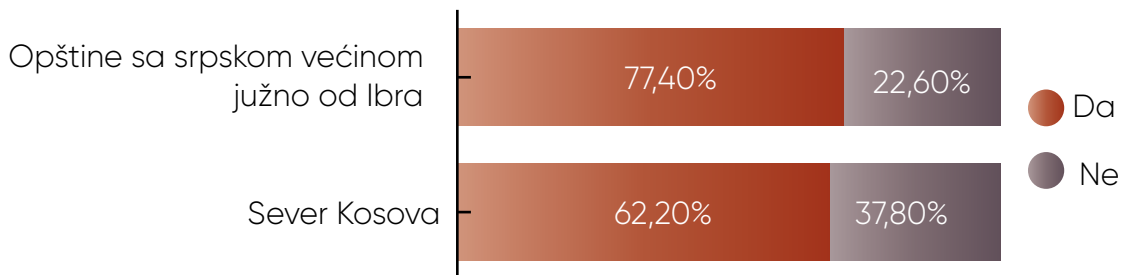
MIGRACIONE TENDENCIE

Da li je neko iz Vaše neposredne blizine napustio Kosovo u poslednjih godinu dana?

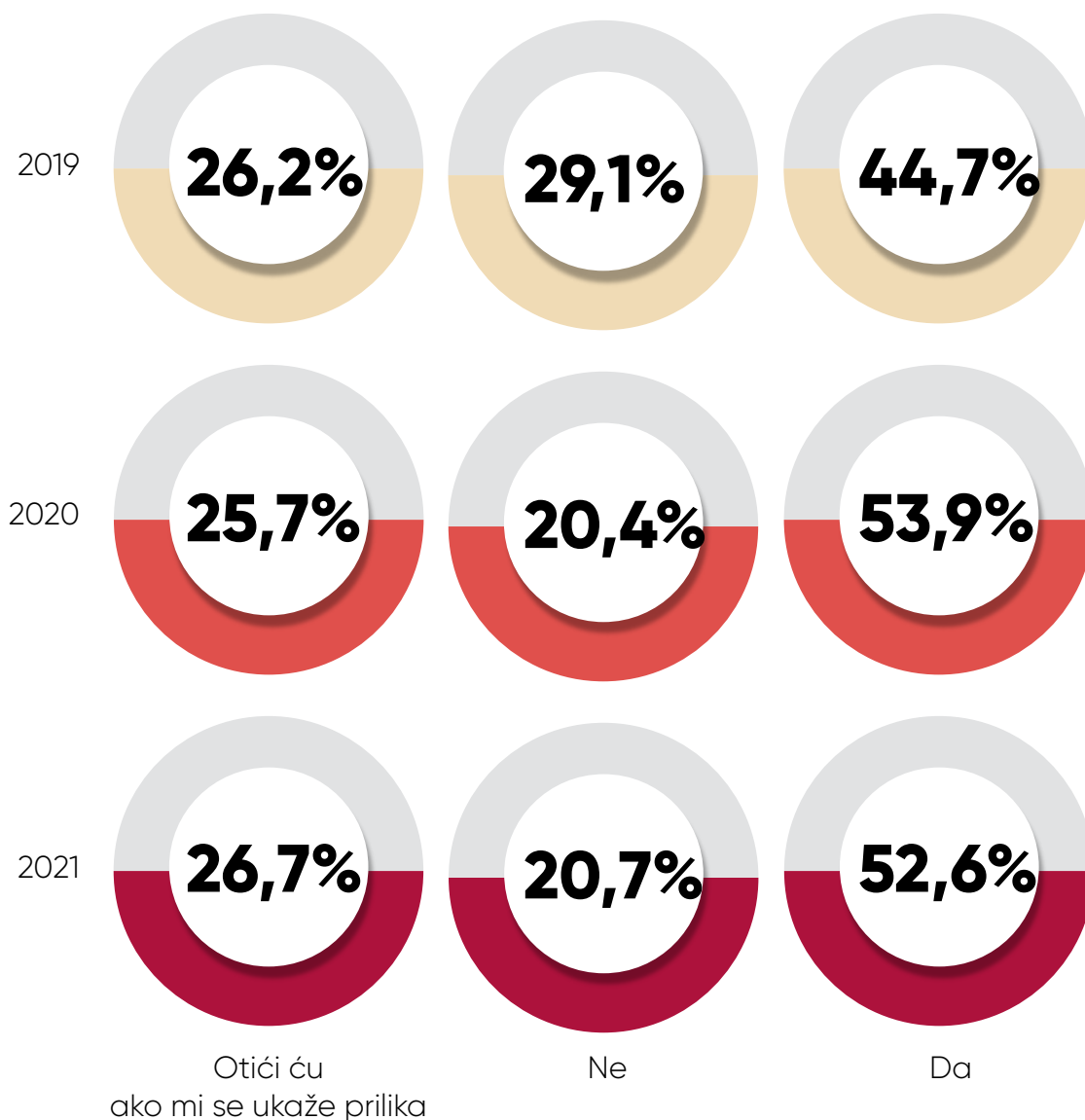
Bezbednosni izazovi, rizici i pretnje, nestabilna politička situacija i ekonomska stagnacija u značajnoj meri utiču na pojedinačne odluke građana srpske nacionalnosti da ostanu ili napuste Kosovo. U poslednje tri godine, procenat ispitanika koji je u svom okruženju imao nekog ko je napustio Kosovo stabilno se nalazi na oko 70%. Ovaj podatak govori da 7 od 10 ispitanika u svom okruženju ima iskustvo sa odlaskom bliskih ljudi. Ovakva negativna populaciona klima, kreira dodatni podsticaj za sve one koji trenutno žive na Kosovu da u repertoar svojih odluka znatno lakše uvrste napuštanje, odnosno migraciju.

Da li je neko iz Vaše neposredne blizine napustio Kosovo u poslednjih godinu dana?

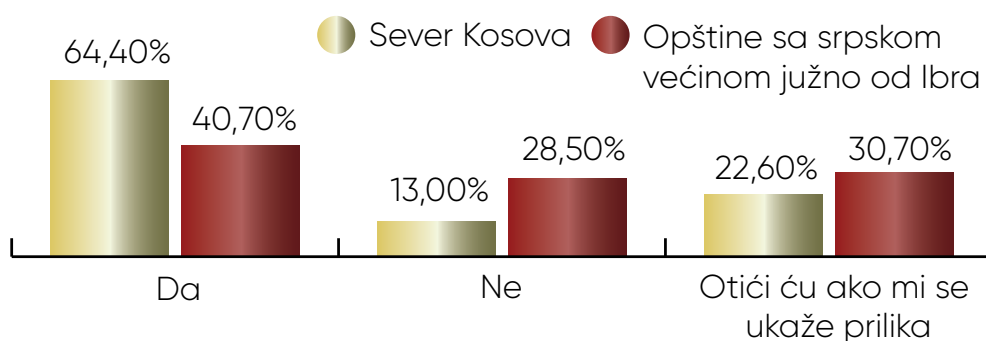
Statistika pokazuje da je učestalost napuštanja Kosova za oko 15% veća u opštinama sa srpskom većinom južno od Ibra nego na severu Kosova. Ovaj podatak održava realnost još goreg položaja srpske zajednice južno od Ibra. Raštrkani u različitim i udaljenim enklavama, pod pritiskom političke, ekonomske i kulturne izolacije, građani srpske nacionalnosti južno od Ibra znatno više su motivisani da donesu odluku o napuštanju Kosova.

Da li vidite sebe u narednih pet godina na Kosovu?

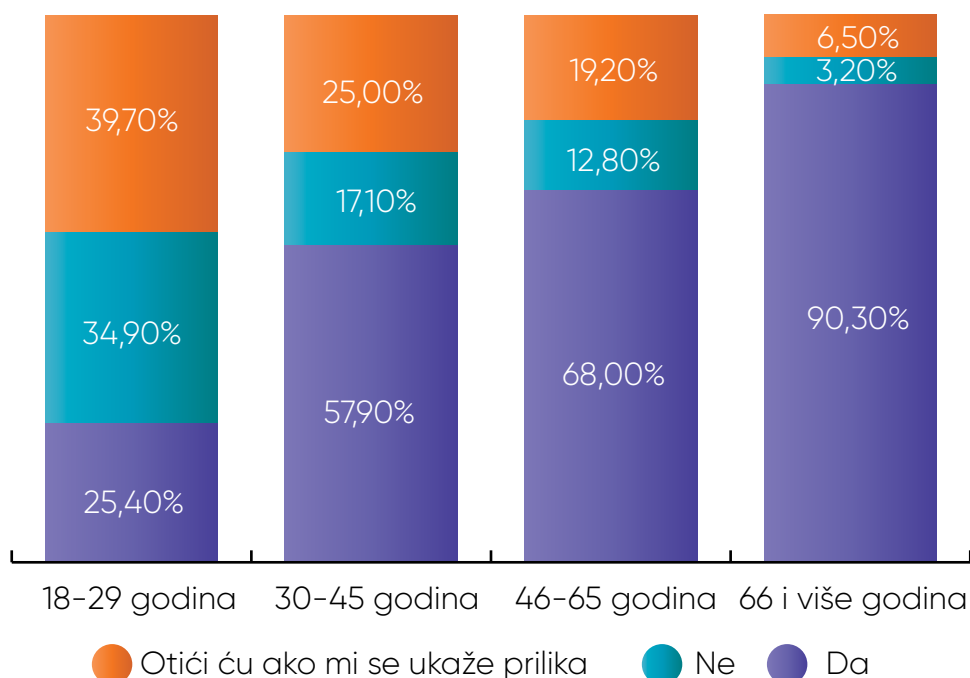

U okruženju u kojem su migracije (napuštanje države prebivališta) jedna od glavnih populacionih odlika, ne čude podaci koji pokazuju da gotovo svaki drugi ispitanik srpske nacionalnosti ne vidi sebe na Kosovu u narednih pet godina. Takav stav podrazumeva mnogo više od same činjenice da je život na Kosovu trenutno nedovoljno kvalitetan. Mnogo više od toga, ovaj uvid govori da su ispitanici pesimistični da se kvalitet života na Kosovu može dovoljno unaprediti u narednih pet godina, što bi ih motivisalo i dalo nadu da ostanu i grade svoje lične biografije na Kosovu.

Da li vidite sebe u narednih pet godina na Kosovu?

Kao i u prethodnom pitanju podaci iz ovogodišnjeg istraživanja pokazuju da je procenat ispitanika iz opština sa srpskom većinom južno od Ibra, koji razmišljaju da napuste Kosovo, znatno veći nego kod ispitanika na Severu Kosova. Dok među ispitanicima na severu procenat onih koji ne vide sebe na Kosovu u narednih pet godina iznosi oko 35%, kod ispitanika južno od Ibra iznosi skoro 60%.

Kada se pitanje o ostanku na Kosovu ukrsti sa demografskom varijablom uzrasta, možemo videti očekivane obrasce ponašanja. Naime, sa porastom godina raste i procenat onih koji planiraju da na Kosovu ostanu da žive. Svakako, najviše zabrinjava podatak da tek svaki četvrti ispitanik starosne grupe od 18 do 29 godina planira da ostane na Kosovu, dok takav plan ima tek svaki drugi u starosnoj grupi od 30 do 45 godina. Uzimajući u obzir ove demografske trendove, već prilično „stara“ srpska zajednica na Kosovu biće pred još većim rizikom od populacionog opadanja. Darko Dimitrijević u intervjuu ističe da su mladi prilično razočarani, kako u albanskoj tako i u srpskoj zajednici. Njegovo mišljenje je da uzrok tog razočarenja leži u tome što je na Kosovu kreiran sistem u kojem ne postoje jednake šanse za sve, bilo da je u pitanju zapošljavanje, konkursi za školovanje ili neke druge pogodnosti. Stepenn korupcije je na jako visokom nivou i posledično kreira dominantno mišljenje kod mladih da na Kosovu za njih nema budućnosti.²⁵

25 Intervju sa Darkom Dimitrijevićem održan 10. oktobra 2021.

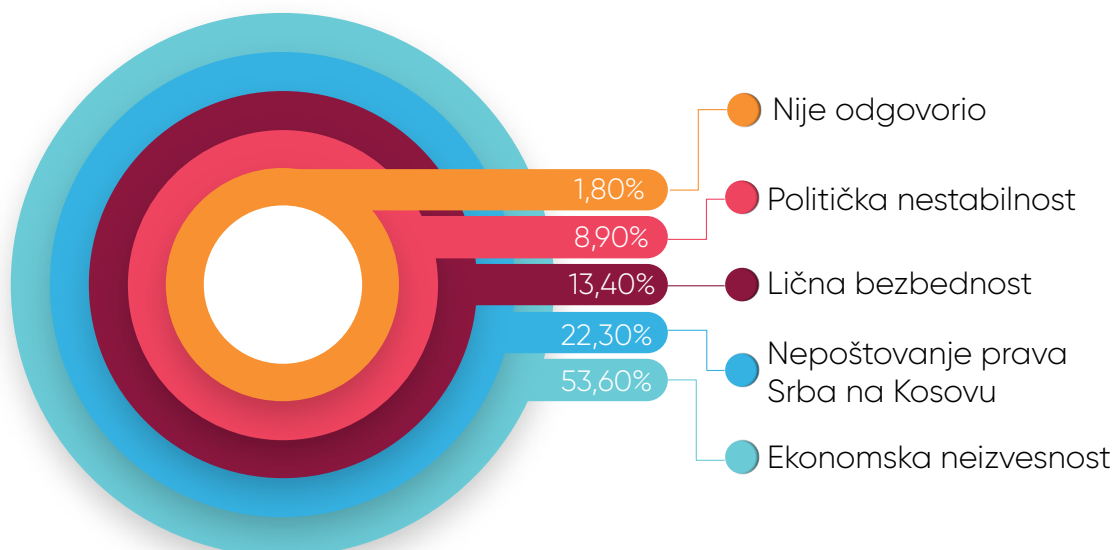
	Da		Ne		Otići ću ako mi se ukaže prilika	
	2020.	2021.	2020.	2021.	2020.	2021.
Osnovna škola	88%	93.8%	4%	0%	8%	6.3%
Srednja škola	56.4%	46.5%	20.9%	22.9%	22.7%	30.6%
Viša škola	55.2%	62.4%	14.6%	15.1%	30.2%	22.6%
Fakultet	41.6%	48.9%	26.3%	25.2%	32.1%	26%

Kao i u slučaju sa demografskom varijablom uzrasta, varijabla obrazovanja nam daje slične obrasce ponašanja. Osnovna odlika tog obrasca je veća želja za napuštanjem Kosova kod fakultetski obrazovanih ispitanika. Svaki drugi fakultetski obrazovan ispitanik razmišlja o napuštanju Kosova, dok u klasteru ispitanika sa najviše završenom osnovnom školom taj procenata iznosi svega 6%. Ovi podaci na najbolji način oslikavaju perspektivu srpske zajednice na Kosovu, jer će usled situacije u kojoj u velikim procentima migriraju mladi i obrazovani, zajednica izgubiti na svojoj ekonomskoj, političkoj i demografskoj potentnosti.

Objašnjavajući trenutnu situaciju Marko Jakšić ističe da u srpskim sredinama ne postoji održiva privredna delatnost koja je neophodna za zadržavanje visokoobrazovanog mladog stanovništva. Najizglednija mogućnost za zasnivanje radnog odnosa visokoobrazovanih vezana je za javne institucije Republike Srbije na Kosovu. Osim javnog sektora koji ima svoja inherentna ograničenja, problem je i u tome što ni privatni sektor nije dovoljno razvijen, dok je NVO sektor skromnih kapaciteta.²⁶

26 Intervju sa Markom Jakšićem održan 21. oktobra 2021.

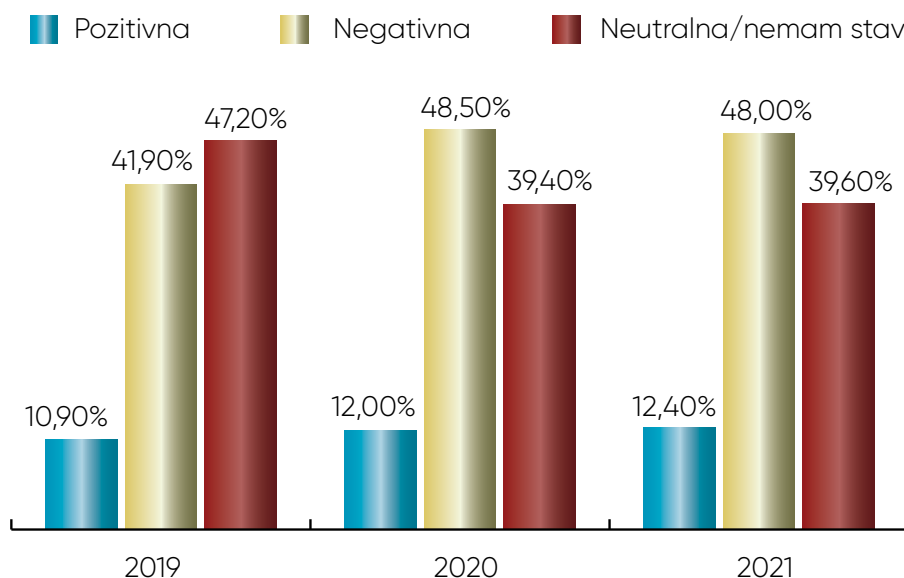
Koji je glavni razlog zašto bi napustili Kosovo u narednih pet godina? Na pitanje je odgovorilo ukupno 112 ispitanika

Kao glavni razlog za napuštanje Kosova svaki drugi ispitanik navodi ekonomske razloge. Uzimajući u obzir da se, kako se može videti u prethodnom pitanju, radi o prevashodno mladom i visokoobrazovanom stanovništvu, ovaj podatak se u potpunosti uklapa u generacijsku težnju za ekonomskom nezavisnošću i profesionalnim ostvarenjem. Ekonomske prilike na Kosovu populaciji ambicioznih i obrazovanih mladih ljudi ne pružaju dovoljno uslova za optimizam da svoju ekonomsku i profesionalnu budućnost sa uspehom mogu da grade na Kosovu. Takođe, podaci ukazuju na to da je drugi najvažniji razlog za napuštanje Kosova političko-pravni okvir koji nedovoljno štiti prava Srba. Poštovanje manjinskih i građanskih prava, jedan je od glavnih preduslova za normalizaciju života u svim društvima, a posebno u etnički podeljenim postkonfliktnim društvima kao što je Kosovo.

STAVOVI O EVROPSKOJ UNIJI

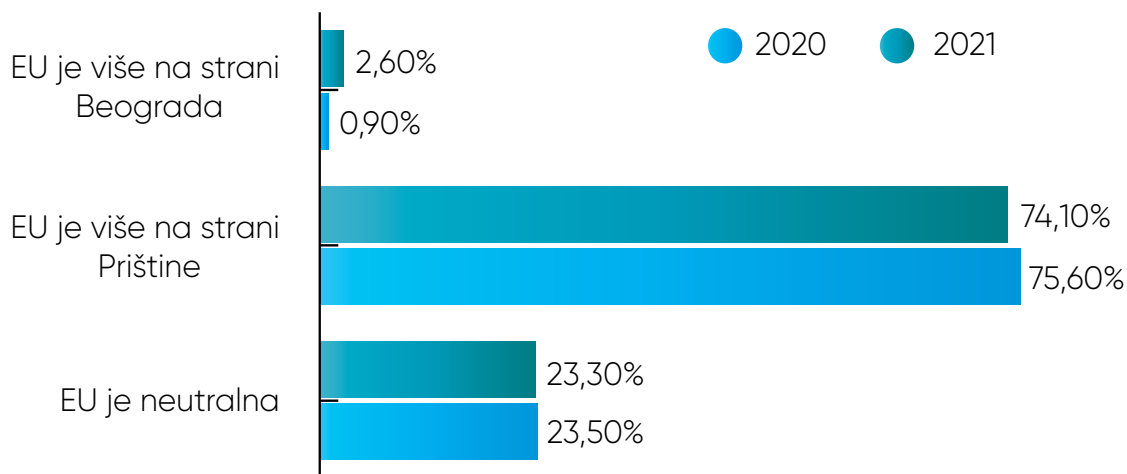
Kada čujete "Evropska unija" da li vam je prva asocijacija pozitivna ili negativna?

Percepcija Evropske unije je prilično stabilna kod ispitanika u poslednje dve godine. Tek svaki deseti ispitanik ima pozitivnu percepciju Evropske unije, dok je gotovo svaki drugi ispitanik doživljava negativno. Oko 40% ispitanika nema izgrađen stav prema Evropskoj uniji. Razlog ovako loše percepcije Evropske unije kod ispitanika srpske nacionalnosti na Kosovu, povezan je sa ulogom Unije u procesu pregovaranja Beograda i Prištine. Grafikon ispod najbolje govori u prilog tezi da je negativan stav prema Evropskoj uniji reakcija ispitanika na nejednak tretman dve strane u pregovorima. Uvidi iz fokus grupa potvrđuju podatke dobijene iz istraživanja javnog mnjenja. Učesnici fokus grupa percipiraju ulogu Evropske unije ne samo kao nedoslednu i pristrasnu, već i kao „impotentnu“. Unija se doživljava kao nedovoljno snažan akter koji nema moć da vrši monitoring sprovođenja sporazuma na terenu.²⁷

27 Rezultati fokus grupa održanih 22.10. 2021. u Severnoj Mitrovici i 27.9.2021. u Štrpcu.

Kako vidite poziciju Evropske unije u procesu pregovora Beograda i Prištine?

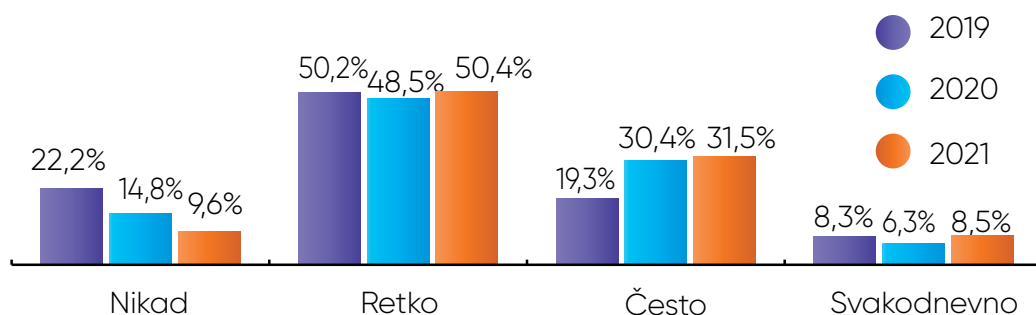
Na skali od 1 do 5, gde je 1 "veoma loše" a 5 "veoma dobro", ocenite?

	Prosečna ocena		
	2019.	2020.	2021.
EU ima ključnu ulogu u rešavanju problema srpske zajednice na Kosovu	2,26	2,42	2,60
EU igra ključnu ulogu u međuetničkom pomirenju na Kosovu	2,15	2,24	2,44
EU dovoljno ulaže u sredine sa većinski srpskim stanovništvom na Kosovu	1,9	2	2,2

Bez obzira na negativan stav prema ulozi Evropske unije u pregovorima Beograda i Prištine, sve je veći broj ispitanika koji iz godine u godinu smatra da je uloga Unije na Kosovu veoma važna, bilo kada je reč o rešavanju problema srpske zajednice na Kosovu, bilo kada se radi o izgradnji mira i međuetničkog pomirenja između Albanaca i Srba. Osim toga, primetno je i to da se svest ispitanika o tome koliko Evropska unija ulaže u sredine sa većinski srpskim stanovništvom na Kosovu svake godine postepeno povećava.

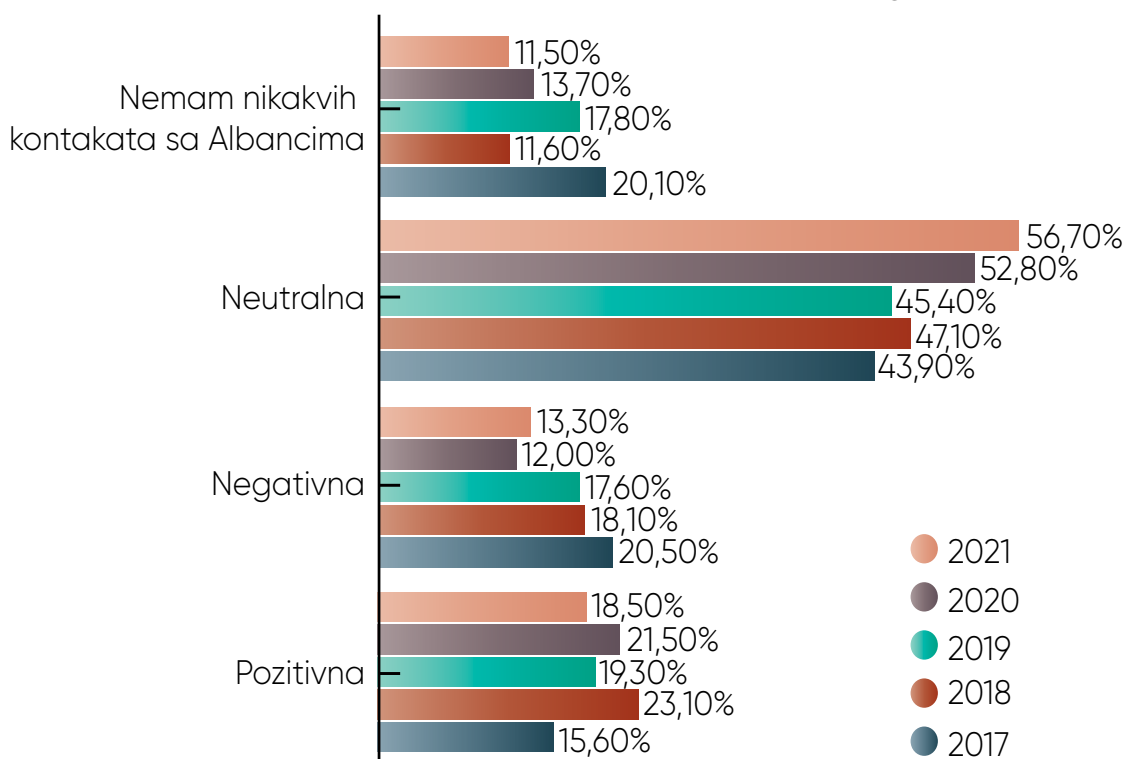
ETNIČKA DISTANCA

Koliko često odlazite u sredine u kojima su Albanci većina?

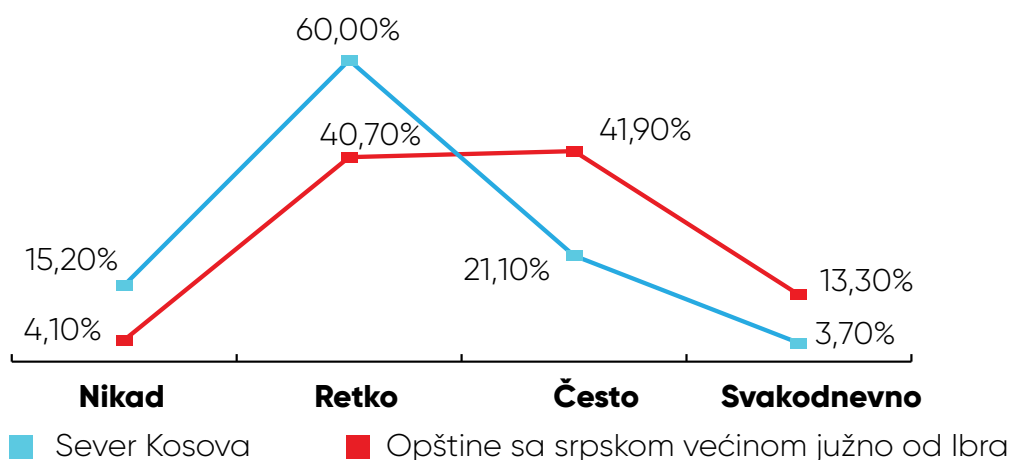
Kod ispitanika je u poslednje tri godine primetan trend sve učestalijeg odlaska u sredine u kojima Albanci čine većinu (od 28% 2019. godine do 40% 2021. godine). Osim toga, značajno se smanjio i procenat ispitanika koji nikada nisu bili u sredinama sa albanskom većinom. Za dve godine, ovaj procenat se prepолоvio sa 20% na 10%. Uprkos ovim pozitivnim trendovima u međuetničkoj dinamici odnosa, važno je istaći da ipak i dalje najveći procenat ispitanika (svaki drugi) veoma retko odlazi u dominantno albanske sredine.

Vaša iskustva iz ličnih kontakata sa Albancima su uglavnom:

Učestalost međuetničkih kontakata je važna za posleratno pomirenje distanciranih etničkih grupa, ali je još važnije kakva su iskustva iz tih kontakata. Podaci pokazuju da su iskustva iz tih odnosa godinama stabilno pozitivna (u proseku oko 19%), a da su sve manje negativna (20% 2017. godine naspram 13% 2021. godine).

Koliko često odlazite u sredine u kojima su Albanci većina?

S obzirom na demografsku strukturu stanovništva južno od Ibra i pozicioniranost opština sa srpskom većinom u dominantno albanskom okruženju, ne treba da čudi što podaci pokazuju da ispitanici iz ovih opština češće odlaze u albanske sredine. Kao što njihova pozicija utiče na to da ekonomski i obrazovno gravitiraju prema albanskim centrima južno od Ibra, tako i uslovna „autonomnost“ severa Kosova i blizina Srbije destimuliše potrebu za čestim odlascima u albanske sredine.

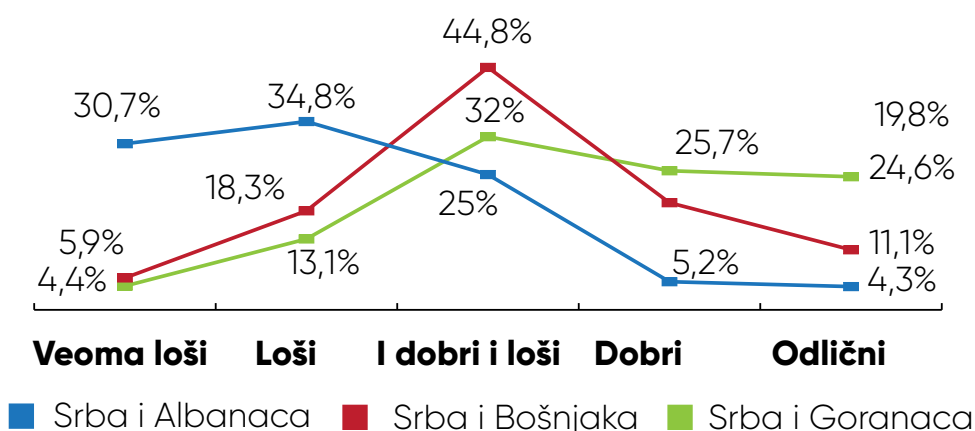
Na skali od 1 do 5, gde je 1 „izuzetno loši“, a 5 „odlični“ ocenite stanje trenutnih međuetničkih odnosa između zajednica na Kosovu:

	Prosečna ocena		
	2019.	2020.	2021.
Srba i Albanaca	1.98	2.23	2.17
Srba i Bošnjaka	2.94	3.06	3.12
Srba i Goranaca	3.4	3.68	3.53

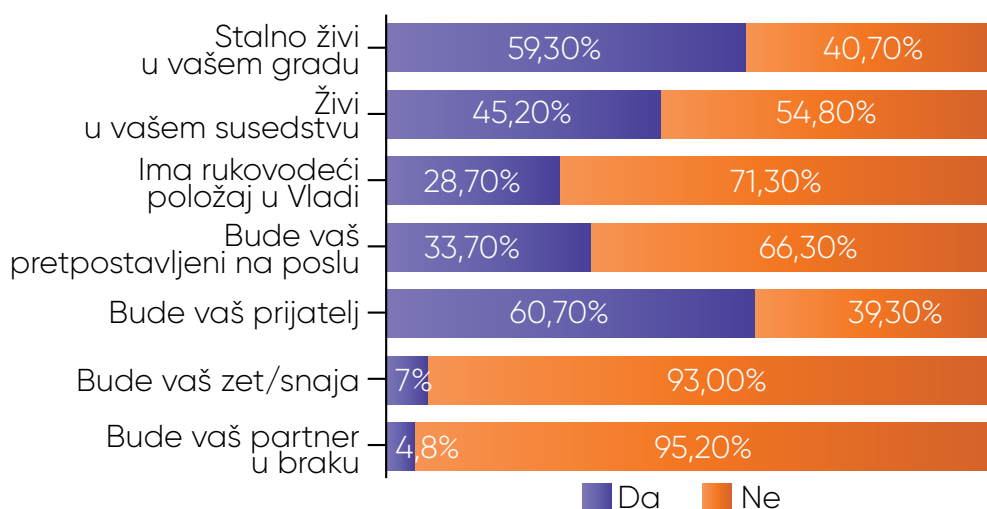
Iako podaci iz ovogodišnjeg istraživanja pokazuju bolje vrednosti nego 2019. godine, nije došlo do značajnog rasta u odnosu na 2020. godinu, ali ni do statistički značajnijeg pada. Srpska zajednica definitivno ima najbolji odnos sa zajednicom Goranaca, pa onda i sa zajednicom Bošnjaka. Kada se radi o odnosu između Srba i Albanaca, primećujemo da su oni bolji nego 2019. godine, ali da su i dalje za čitav jedan skalarni poen lošiji nego odnosi sa druge dve navedene zajednice. Ovi podaci su očekivani s obzirom na teret prošlosti i sporenja oko trenutnog uređenja političke zajednice i međuetničkih odnosa.

Ovakav stav se često mogao čuti u fokus grupama. Učesnici fokus grupa isticali su to da su rane iz rata još uvek sveže i da se malo radilo na izgradnji međuetničkog poverenja. Izgradnji boljih međuetničkih odnosa sigurno ne doprinosi ni „zapaljiva“ retorika političara sa obe strane, niti inertna politika međunarodne zajednice.²⁸ U razgovoru sa Isakom Vorgučićem ukazano je i na uticaj novoizabranih političkih lidera Albanaca, Vljose Osmani i Albina Kurtija, na pogoršanje u međuetničkim odnosima između Srba i Albanaca. Prema njegovom mišljenju, od dolaska Albina Kurtija na vlast odnosi kosovskih Albanaca prema kosovskim Srbima su generalno unazađeni i to se može videti kako na institucionalnom, tako i na vaninstitucionalnom nivou.²⁹

Na skali od 1 do 5, ocenite stanje trenutnih međuetničkih odnosa između zajednica na Kosovu:

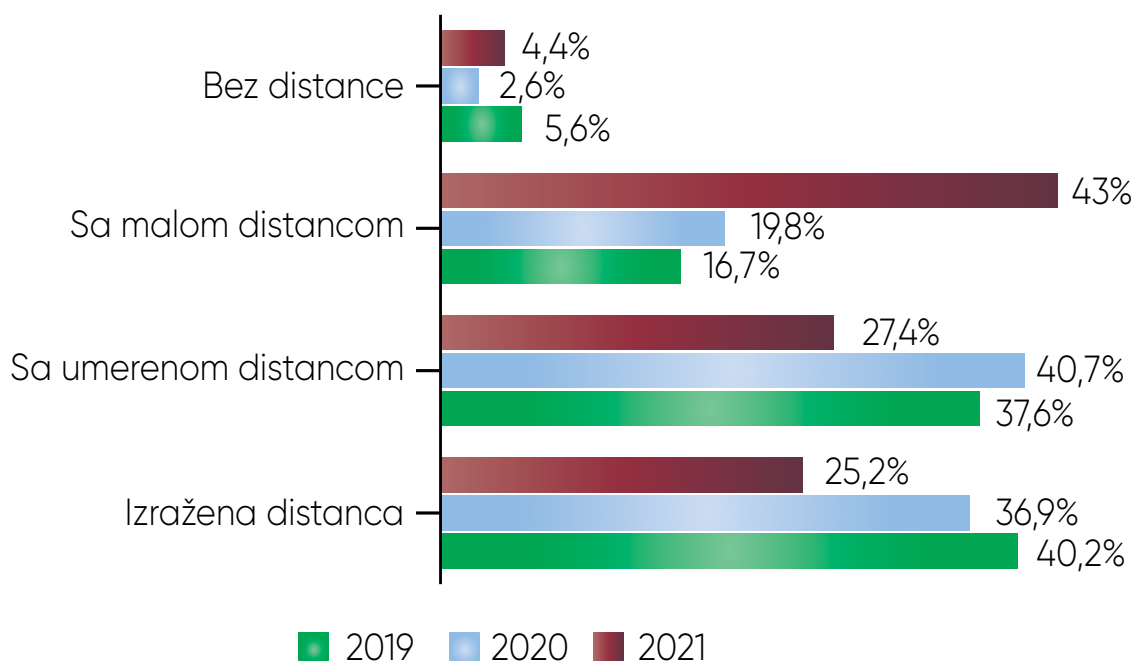
U tabeli pred Vama nalazi se sedam različitih vrsta kontakata koje možete ostvariti sa pripadnicima albanske nacionalnosti. Molimo Vas da za svaki od njih odgovorite na osnovu prvog utiska.

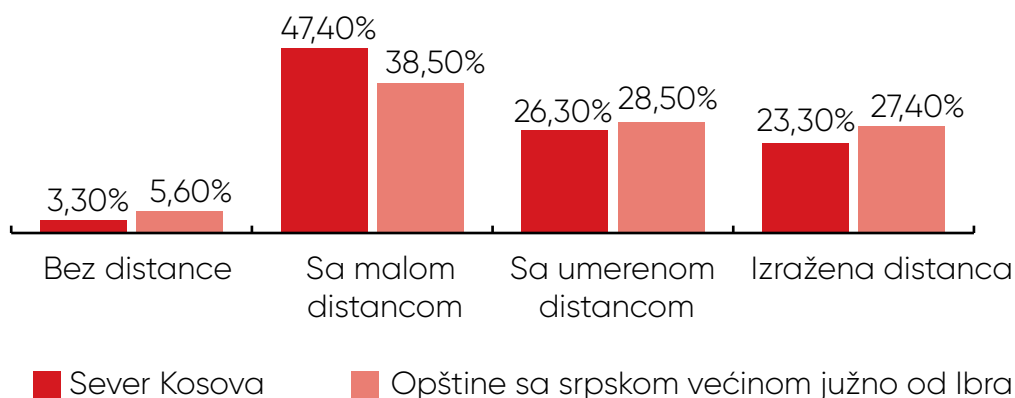
28 Rezultati fokus grupa održanih 22. septembra 2021. u Severnoj Mitrovici i 7. oktobra 2021. u Gračanici.

29 Intervju sa Isakom Vorgučićem održan 10. oktobra 2021.

Sve ispitanike smo podelili u četiri grupe: one bez distance (0 negativnih odgovora), one sa malom distancom (1-2 negativnih odgovora), umerenom distancom (3-5 negativnih odgovora) i izraženom distancom (6-7 negativnih odgovora). Na osnovu toga dobili smo sledeće podatke:

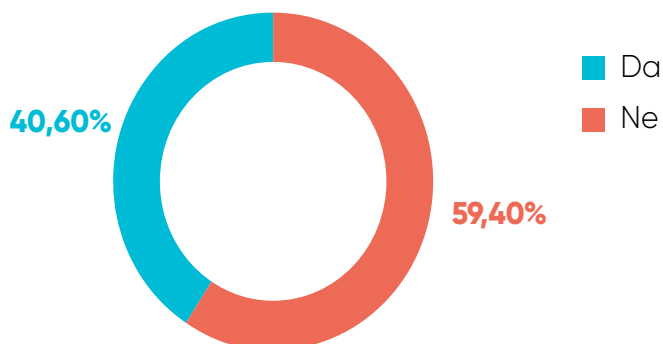

Uproredni podaci u poslednje tri godine pokazuju trend smanjenja etničke distance Srba prema Albancima. Naime, od 2019. godine se procenat ispitanika sa izraženom distancom smanjio za 15%, dok se procenat ispitanika sa malom distancom povećao za više od 25%. Takođe, možemo videti na grafikonu ispod da je bez obzira na učestalije kontakte ispitanika južno od Ibra sa Albancima, stepen etničke distance nešto manji među ispitanicima na severu Kosova.

VAKCINACIJA

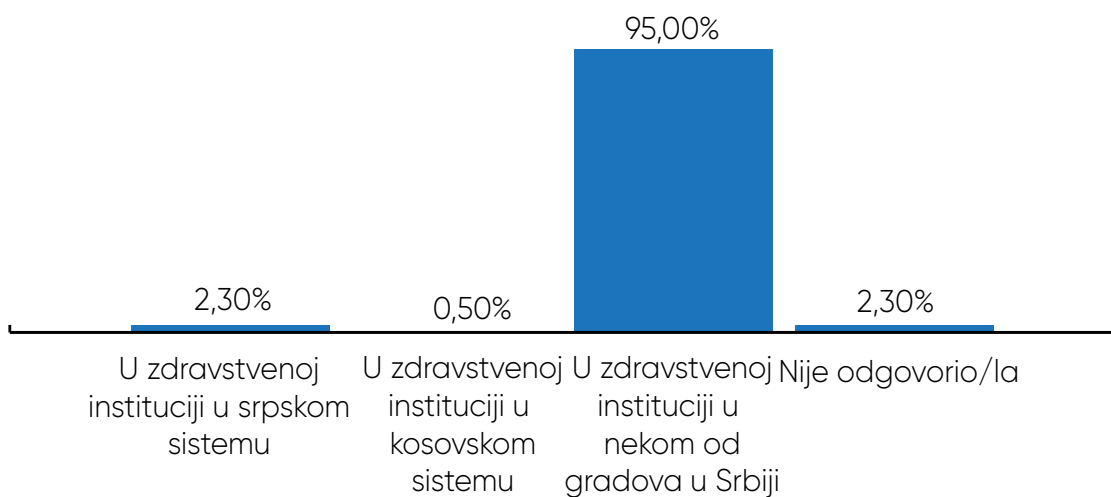
Da li ste primili neku od vakcina protiv bolesti kovid-19?

Koju od navedenih vakcina ste primili? (ukupno 219 ispitanika)

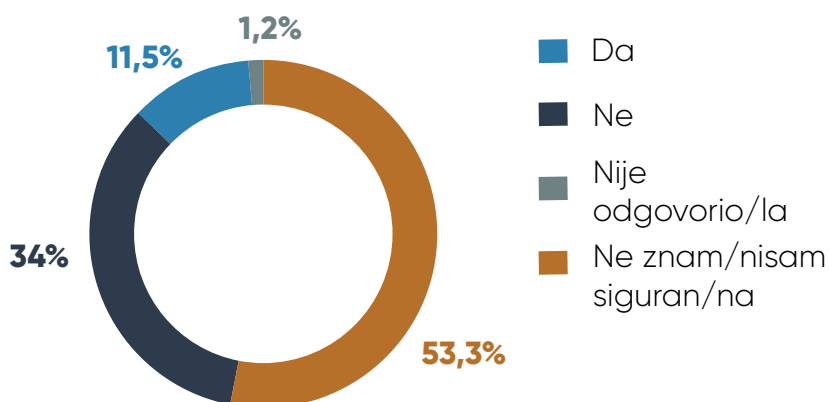

Gde ste obavili vakcinaciju? (ukupno 219 ispitanika)

Podaci o vakcinaciji dobijeni anketiranjem građana ne mogu se smatrati pouzdanim u meri u kojoj su to statistički bilteni državnih institucija zaduženih za javno zdravlje, ali svakako mogu služiti za razumevanje procesa vakcinacije na Kosovu. U tom smislu, podaci nedvosmisleno pokazuju da je kosovski sistem javnog zdravlja u potpunosti zakazao kada je u pitanju vakcinacija građana srpske nacionalnosti. Učesnici fokus grupa ističu sledeće faktore koji su doveli do ovakve situacije. Prvo, institucije javnog zdravlja Republike Srbije su proces vakcinacije započele znatno ranije nego kosovske zdravstvene institucije. Drugi razlog je nepoverenje građana srpske nacionalnosti u zdravstvene ustanove Kosova. Treći razlog koji navode učesnici fokus grupa je nedostupnost informacija o tome kako se vrši prijavljivanje za vakcinaciju, koje vakcine su dostupne, kao i gde se i kada obavlja proces vakcinacije.³⁰

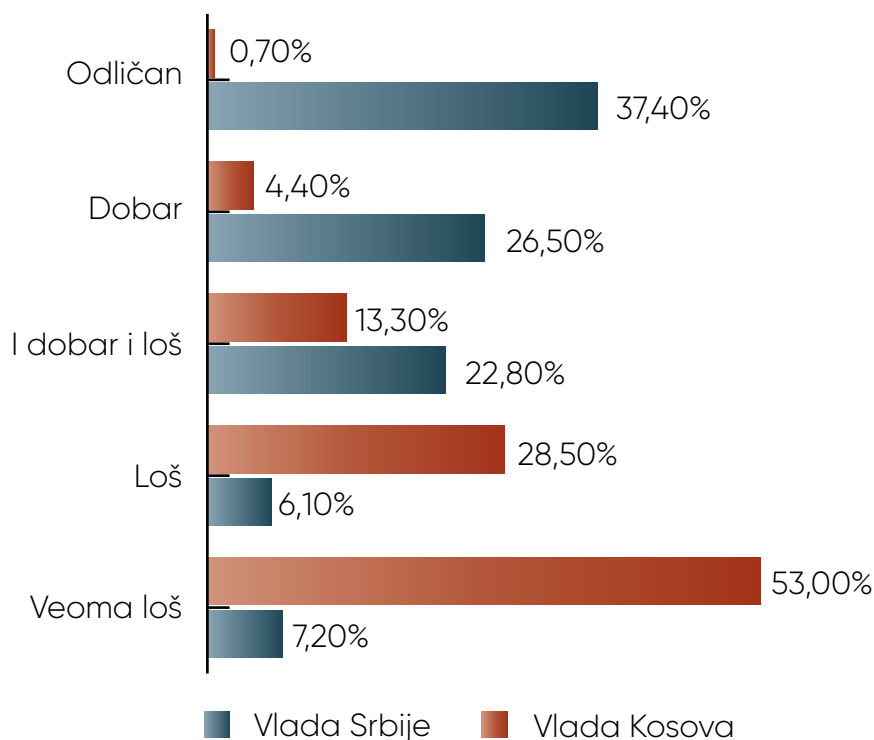
Ukoliko niste primili nijednu vakcinu, da li planirate da se u budućnosti vakcinišete (ukupno 321 ispitanik)?

Ukoliko analiziramo podatke iz ovog grafikona i povežemo ih sa prethodnim podatkom da čak 60% ispitanika nije vakcinisano, možemo zaključiti da stavovi građana prema vakcinaciji nisu dovoljno afirmativni da bi se bez strateške kampanje državnih organa mogao postići kolektivni imunitet. Kao što podaci iz grafikona pokazuju – od ispitanika koji još uvek nisu vakcinisani svaki treći ne planira da primi vakcinu, dok svaki drugi još uvek ne zna, odnosno nije doneo odluku. Ovako veliki procenat onih koji ne znaju, posledica je sveopšte medijske i društvene klime u kojoj se promovišu teorije zavere, nadrilekarstvo i neodgovornost u interpretaciji podataka vezanih za imunizaciju.

30 Rezultati fokus grupa održanih 13. septembra 2021. u Leposaviću, 22. septembra u Severnoj Mitrovici i 27. septembra u Gračanici

U kojoj ste meri zadovoljni tretmanom i odnosom prema Srbima sa Kosova odgovornih zdravstvenih institucija, vezano za vakcinaciju protiv kovida-19?

Sobzirom na podatak da su skoro svi ispitanici obavili vakcinaciju u zdravstvenim institucijama Srbije, očigledan je razlog zbog kojeg je Vlada Kosova ocenjena negativno. Naime, više od 80% ispitanika ocenilo je tretman Vlade Kosova prema građanima srpske nacionalnosti kao loš ili veoma loš (od toga svaki drugi ispitanik kao veoma loš). Sa druge strane, preko 60% ispitanika ocenjuje napore Vlade Republike Srbije kao dobre ili odlične. Ispitanici u fokus grupama ističu da je na formiranje negativnog stava prema Vladi Kosova uticalo i to što je zabranila da se građani srpske nacionalnosti imunizuju vakcinama koje je nabavilo ministarstvo zdravlja Republike Srbije.³¹

31 Rezultati fokus grupe održane 22. septembra 2021. u Severnoj Mitrovici

The background of the page is a light gray grid. Overlaid on this grid are several faint, stylized data visualizations. A line graph with circular markers trends upwards from the bottom left towards the top right. Below the line graph, there is a series of vertical bars of varying heights, resembling a bar chart. The text 'ANALIZA TRENDOVA' is centered in the middle of the page in a large, dark blue, sans-serif font. To the right of the word 'ANALIZA', the year '2021' is written in a smaller, dark blue, sans-serif font.

ANALIZA TRENDOVA

2021